

TOBIAS

Informasjonsblad fra Oslo byarkiv

1
•
2
0
0
2

BYDELER

Bydelsreform og arkiver

Oslo kommune er nå inne i en ny vurdering av hvilke oppgaver som kan og bør legges til bydelsadministrasjonene. I den sammenhengen skal det også vurderes hvor mange og hvor store administrative enheter byens innbyggere er tjent med. Dette kan bli en viktig reform for kommunen og byen. Imidlertid vil de som arbeider med arkiv og andre informasjonsressurser i kommunen også se historiske spor som skremmer:

Ved bydelsreformen i 1988 holdt det på å gå helt galt med arkivene. I planene for omorganisering var det ikke innarbeidet noen plan for behandling av de svært omfattende, personsensitive og høyst nødvendige arkivene som befant seg i de virksomhetene som skulle avvikles.

Først da dokumenthaugene sto i fare for å bli forlatt, ble det fart i sakene. "Dokumentasjonssenteret" på Tveita ble stablet på bena. Det som lot seg redde, ble arkivert eller hauglagt der, og de ansatte gjorde en beundringsverdig jobb med å ordne og katalogisere. Bydelsadministrasjonene og brukerne fikk etter hvert tilgang på de fleste av de sakene de hadde behov for. Men dokumentasjonssenteret var ingen faglig god løsning; sikkerheten var dårlig, og det var dyrt og urasjonelt.

I 1992 ble Dokumentasjonssenteret lagt ned, og oppgavene overført til Byarkivet. Vi fikk etterhvert ryddet opp på et vis; men bare den rent fysiske utflytting av senteret var et kostbart slit. Byarkivet arbeider med ettervirkningene den dag i dag.

Dette er noe vi stadig ser, i mindre målestokk: Omorganiseringer og avviklinger er kritiske for arkivforvaltningen. Mye er blitt rotet sammen og har gått tapt i prosessene fordi man ikke har lagt inn behandlingen av arkivene i organisasjonsplanene. Man har verken plassert ansvar, planlagt den rent fysiske flyttingen eller innredet forskriftsmessige arkivlokaler. Kriseløsningene i ettertid blir ikke gode – og de blir dyre.

Når vi nå skal ut i en ny bydelsreform, tør vi regne med at historien ikke vil gjenta seg. Kommunens arkivinstruks slår entydig fast at arkivbehandlingen skal være del av planene for omorganiseringer – og at det skal sendes melding til Byarkivet med orientering om planene. Vi er så optimistiske at vi tror bevisstheten om informasjonssikkerhet, personvern og tilgjengelighet er på et langt høyere nivå i Oslo kommune nå enn i 1988. I første omgang må vi forsikre oss om at man innarbeider sentrale planer for overføring, sammenslåing, avlevering og tilgjengelighet til de omfattende arkivene – herunder databasene – som de nåværende bydelsadministrasjonene forvalter.

Oslo kommune
Byarkivet

TOBIAS

Informasjonsblad fra Oslo byarkiv

Adresse:

Maridalsveien 3, 0178 OSLO
Telefon: 23 46 03 00 Telefaks: 23 46 03 01
E-post: postmottak@byarkivet.oslo.kommune.no
Internett: www.byarkivet.oslo.kommune.no

Lesesal

Åpningstider:
mandag og fredag: 09.00 – 15.00
tirsdag og torsdag: 12.00 – 15.00
onsdag: 09.00 – 18.00

Redaksjon:

Leif Thingsrud (red.)
Morten Brøten
Grethe Flood
Line Monica Grønvold
Kjetil Mortensen
Anne Marit Noraker

ISSN 0804-2454

11. årgang
Trykk: Lillestrøm trykkeri

Innhold:

- 3 **BYDELER OG BYDELSIDENTITET**
Leif Thingsrud
- 6 **FORVIRRING I GRENSELAND**
DET FØRSTE INITIATIV TIL
ENSARTET BYDELSINDELING
Bård Alsvik
- 10 **OSLOS 25 BYDELER**
BAKGRUNNEN FOR OPPRETTELSEN
I 1988
Gro Røde
- 14 **STØRRE ANSVAR TIL FÆRRE BYDELER**
Sofus Urke
- 15 **BYDELSREFORMEN I 1988**
HVA SKJEDDE MED ARKIVENE?
Marie Lyngen
- 17 **BEVARING OG KASSASJON**
HVA SKAL VI TA VARE PÅ?
Anne Marit Noraker
- 20 **ETABLERING AV DIGITALT ARKIV**
I PLAN- OG BYGNINGSETATEN
Rolf A. Flaa
- 22 **ARKIVENE UT TIL FOLKET!**
AUSTRALIA GÅR FORAN PÅ
FORMIDLINGSFRONTEN
Ellen Røsjø
- 24 **FELLES FOTONETTSTED FOR**
HELE AUSTRALIA
Ellen Røsjø
- 25 **BOKMELDING:**
Tor A. Johansen: **UNDER BYENS GATER**
Leif Thingsrud
- 26 **NYTT FRA BYARKIVET**
- 27 **ANNO 1902**
EN KRISTELIG BEVLINGNING
Leif Thingsrud

Forsidebilde:

Manglerud er et typisk eksempel på en bydel med naboskap av forskjellige typer bebyggelse. (Foto: Widerøe, Original i Byarkivet A-10002/Ua0012/006, utsnitt)

Bydeler og bydelsidentitet

En by trenger ikke å bli stor før det oppstår bydeler, strøk med forskjellig identitet og status. Oslo utgjør et sant lappeteppe av bydeler, men det er et teppe som stadig bøtes på, slik at farger og mønstre endres. Noen av endringene er politisk initierte, andre er resultatet av langsomme sosiale prosesser.

Av Leif Thingsrud

Mens bergensere stolt proklamerer at de er fra "Bæærgen", kan Oslo-folk nærmest unnskyldes seg med at de er fra Oslo. Men de skjemmes ikke over å være fra Frogner, Torshov, Kampen eller Nordstrand. I begge byene er innbyggernes identitet både knyttet til byen som et hele og den enkelte bydel, men vektleggingen varierer. Oslo har hatt en tendens til at den helt lokale tilhørigheten er sterk, mens selve Oslo-identiteten er påfallende svak.

De forskjellige delene av byen gir også forskjellige identiteter, for hver bydel har sin status. Noen er fine, og de har en tendens til å sluke sin omegn, mens andre oppfattes som mindre fine, og navnene deres er snart bare å finne på gamle kart. Den beste indeksen for å finne ut av en bydels status er sannsynligvis å studere boligannonse i avisene.

Når dette skrives, er nettopp Jess Carlsen-kvartalet annonsert. "Fredensborg" står det i annonsene. Men løkken Fredensborg lå da på den andre sida av Møllergata, opp mot Hammersborg. På kart fra tiden før strøket ble bygd ut står området som Youngs løkke, og enda før det som Forvalter Langes løkke. Disse navnene er fullstendig glemt i dag, og var neppe noen gang brukt som bydelsnavn. Ja, så har ikke denne delen av byen noe bydelsnavn, og man må ta noe anstendig fra nabolaget.

Men man tar navn fra nabolaget selv om gamle velbrukte finnes. Leiligheter på Lindern annonseres nå med å ligge på Adamstuen. Årsaken her er nok at sistnevnte er en kjent trikkeholdeplass. For meglerne er det ikke så viktig at navnet er korrekt. Det som teller er at det gir det store flertallet av huskjøpere, som ikke er lommekjent i strøket, grei informasjon om hvor salgsobjektet befinner seg. Knutepunkter som Majorstua og Sinsenkrysset klarer jo de aller fleste å plassere, selv om vi ennå har til gode å se boligannonser med "rett nord for Sinsenkrysset".

Noen få navn overlever

Utgangspunktet for de fleste bydelsnavnene er gards- eller løkkenavn. Og de siste ble ofte utledet av

eierens eller hans kones navn, så som Adamstuen, Marienlyst og Ruseløkka. Den tid det var bondeland eller løkkemark kunne navnene fort endres, men da området ble bygget ut festet ofte navnene seg.

Ble et område bygget ut under ett og fikk sine naturlige samlingspunkter i form av et handlestrøk og en skole, fikk som regel stedsnavnet leve som bydelsnavn. Ble det derimot delt mellom forskjellige menigheter og kuttet opp av viktige gater, kunne bydelen bli helt oppstykket. Bolteløkka og Grünerløkka har festet seg som strøksnavn, mens Bergsløkka og Prostenga fort ble glemt.

Utenfor bykjernen skjedde denne utviklingen senere. Strøks- og stedsnavn knytta seg til bebyggelsen som lå etter de gamle hovedveiene, før de ble til dels sterkt omkalfatret de to siste mannsaldrene. Grorud fikk kirke og skole, og ble navn på en offisiell bydel ved reformen i 1988. Ammerud sees vel på som en del av Grorud i dag. Det folk flest forbinder med disse gardsnavnene i dag er noen høyblokker. Villaområdene der står derfor som Apalløkka i annonsene. Nordtvet er blitt et boligfelt på Grorud, mens Ulsholt er "nær Grorud stasjon".

Mye av denne utviklingen skyldes selvsagt at en del utbygginger ikke har tatt hensyn til gamle eiendomsgrenser. Og hvorfor skulle de det? Poeng- et var jo å få til en mest mulig rasjonell utbygging når gamle gardar skulle forvandles til borettslag og industrifelt. I stedet har jernbane, hovedveier og T-bane skåret seg inn i landskapet og skapt nye grenser.

Veiene er viktige i denne sammenhengen. I gamle dager samlet bebyggelsen seg langs dem, og de knyttet nabolag sammen. Kommer man langt ut på landet er dette fortsatt tilfellet. Krets- og rodegrensene der går i alle fall ikke midt i veien, de går gjennom utmarka og etter vassdragene. I byene har det lenge vært motsatt. Der skiller de brosteinbelagte gatene mellom nabolag, og byplanleggerne trekker sine røde streker gjennom dem.

Schweigaards gate var knapt ferdigbygd før den ble grense mellom Grønland og Gamlebyen menigheter og skolekretser. Og Harald Hardrådes plass, som er det naturlige midtpunktet på Munk-

enga, ble i 1896 "treriksrøys" da kvartalene ovenfor ble lagt til den nye Vålerenga menighet. Navnet Munkenga forsvant dermed omtrent samtidig som området ble bygget ut.

For den som ønsker å vite navnet på området man til enhver tid befinner seg i, vil dette selvsagt virke frustrerende, for med endrede kommunikasjonslinjer flyttes knutepunktene. Og navn og identitet trekker etter. I dag har vi en bydel som heter Bjerke. Før travbanen ble anlagt var det stedsnavnet neppe mer kjent enn Borrebekken og Lunden, andre eldre stedsnavn i samme område. På 1800-tallet ble distriktet kalt Nedre Romsåsfjerdings, og Linderud gård var dets juvel, familien Mathiesens flotte residens. I dag vil man vel knapt reagere om noen sier "Linderud på Bjerke". Salig generalkrigskommisæren ville vel ha snudd seg i sin grav.

Mentale grenser er seiglivede

Bydeler er altså et fenomen som dels gror opp nærmest organisk, og dels skapes gjennom politiske vedtak som deler og slår sammen skole- og valgkretser og – den siste mannsalderen – også politiske bydeler. Og politikere og byråkrater justerer grenser og vedtar veinavn i beste rasjonaliserende mening.

Identiteten til dem som bor i de forskjellige bydelene følger stort sett lydige etter, ofte litt motstrebende. For folk som har bodd på Fossum eller Tokerud fra før utbygginga er det kanskje litt rart at de nå bor på Stovner eller Vestli. Men man slipper jo forvekslingene mot Fossum i Bærum og svensker som antyder noe om et tokigt navn.

Mye av identiteten knytter seg ikke direkte til eiendom og bolig, men til det sosiale livet og foreningslivet i bydelene. Det var tilhørigheten i Kamp-Ørn eller Forward som markerte det klareste skillet mellom en gutt fra Kampen og en fra Gamlebyen. Man skal ikke ha mye organisasjonserfaring for å ha opplevd hvor vanskelig det kan være å forene slike gjenger, for ikke å snakke om to partilag eller husmorforeninger. Tilknytningen til eget lag er ofte mye sterkere enn til målsetningene for hele organisasjonen.

Mange av disse mentale bydelsgrensene er gamle, og de faller ofte sammen med de gamle gards- eller løkkegrensene, men er ofte også et resultat av bebyggelsens alder. Avstanden mellom et større borettslag og den eldre villabebyggelsen omkring er ofte stor i årtier. Hvis det blir for stor sosial forskjell mellom beboerne, kan slike grenser bli nærmest permanente. Men ellers vil slike kunstige skiller smuldre opp før eller siden opp, godt hjulpet av politikere og byråkrater som finner helt andre grenser mellom menigheter og skole- og valgkretser.

Senterdannelsene er også viktige. Skoler, kinoer og kjøpesentra blir raskt møteplasser, særlig for ungdommen. Lag og foreninger oppstår her. Langt

på vei kan man si at det laveste nivået for en mental bydel, er det området som benytter samme nærbutikk.

Denne utviklingen av bydeler, eller naboskap, kunne kanskje ha gått enda raskere dersom myndighetene hadde vært enda mer konsekvente i sin planlegging av bydeler og senterstrukturer. Problemet er imidlertid at de forskjellige offentlige tjenestene ser seg best tjent med visse kretsstørrelser. Og disse er forskjellige fra virksomhet til virksomhet, noe som blant annet ble brukt som argument mot de første forsøkene på å skape en standard sone- og rodeinndeling av Oslo.

Kommunens ledelse kom dermed til å motvirke en utvikling av klart definerte bydeler i Oslo. Fortjeningen ble økt fleksibilitet, men prisen ble en by hvor det særlig i indre deler skjedde en nedbryting av de gamle strøks- eller bydelsidentitetene. Man kan så spørre seg om det igjen ledet til mye av forvitringen av organisasjonslivet og overgangen til et samfunn hvor båndene i naboskapene ble erstattet av svake og flyktigere bånd på tvers av bosted, eller om dette var en utvikling som måtte skje uansett.

Et annet problem er at utbyggingen nesten alltid skjer klattvis, så selv om man vil, så klarer man ikke å samlokalisere de senterkapende funksjonene. Særlig Manglerud kan stå som et skoleeksempel på uheldige løsninger i så måte. Et par skoler og idrettsanlegget havnet på en kant, en annen skole på en annen, butikkssenteret og kirken midt i mellom og sykehjemmet helt ute på Langerud. Det ligger rett nok et sykehjem også mye nærmere, på Ryen, men det tilhører en annen bydel.

Truer bydelsreformen bydelsidentiteten?

Samtidig som denne forvitringen av indre by tok til, og byens økonomi snudde fra å være preget av velstand til at byen ble sosialhjelpshovedstad, skjedde også en endring av maktbalansen mellom politikere og byråkrater. De første politiske bydelsutvalgene ble oppretta i 1973, og femten år senere skjedde den store reformen. Byen ble delt inn i 25 politiske og administrative bydeler, og disse har siden, med større eller mindre hell, arbeidet med å bygge opp innbyggenes tilknytning til nettopp Bjerke eller Grorud.

Bydelsinndelingen fulgte dels gamle kretsgrenser, dels skar den seg gjennom landskapet etter nye linjer, ikke ulikt kolonimaktens deling av Afrika. Resultatet ble at en del bydeler syntes å vokse ut fra allerede eksisterende sentra, så som Grorud og Lambertseter. Noen tilstøtende strøk ble hengt på, men bydelens kjerne var gitt. I andre tilfeller utgjorde bydelene boligområder uten noen klare sentra, så som Ullern, eller en samling eldre bydeler med sine gamle knutepunkter.

Det er i alle fall ingen tvil om at det var lettere å bygge opp en bydelsidentitet på Nordstrand enn på

Helsfyr-Sinsen, en bydel man nesten får et inntrykk av at ble satt sammen av det som ble til overs på østkan- ten. Langt på vei kan man nok si at en del av de 25 bydelene hadde gode mulig- heter til å lykkes med å bli noe mer enn administrative kretser, mens andre i så måte fikk et håpløst utgangs- punkt. Satt litt på spissen kan vi si at dagens inndeling av Oslo består av en del bydeler og en del rent admi- nistrative geografiske enhet- er.

En drøfting av alle de forskjellige forutsetningene som må til for at en bydel skal være funksjonell, får vi la ligge i denne sammenhengen. Men en slik bydel er avhengig av å ha ett naturlig sentrum med butikker, skoler og offentlige velferds- og kulturtilbud. Senteret må ligge innenfor bydelen, ikke utenfor, slik Major- stua gjør overfor bydelene i nord-vest, og det må være lett tilgjengelig for alle som bor i bydelen.

Selvsagt vil det også, om bydelen er stor nok, danne seg en del småsentre rundt dette, gjerne med noen få forretninger og en barneskole. Men skal disse lokalsentrene fungere, må de ikke flyte for mye ut, og de må sokne til ett større senter, ikke delvis til to eller tre. Og denne tilhørigheten må avspeiles i kommunikasjonene. Det nåværende bydels- senteret på Furuset ligger for eksempel heller håpløst til for folk på Høybråten. Furuset sokner til T- banelinja, Høybråten til jernbanen. Det lettest tilgjen- gelige kjøpesenteret ligger i Lørenskog, i alle fall pr. bil.

Nå er det vel ikke noe sentralt mål for politikere og kommuneadministrasjon å skape bydelsidentitet. I dag handler det om å effektivisere de kommunale tjenes- tene og å passe dem til tid- ens ideer om hvordan dette tilbudet skal organiseres. Men identitet og tilhørighet er noe folk flest er opptatt av, kanskje ikke bevisst, men pirk litt på ei skolekrets- grense ...

Smått om senn vil like- vel idrettslag, kor, korps og andre organisasjoner gro tet- tere sammen med det politi-

kerne har definert som deres bydel, og nye bydel- sidentiteter kan overta for mye av de gamle nabo- lags- eller skolekretsidentitetene. Så kan vi jo undres på om dette vil fortsette eller om hele prosessen må nullstilles når politikerne nå vil omvurdere bydelens oppgaver og grenser.

Fiasko eller suksess for Bydelsreform 2004 er helt avhengig av om den nye inndelinga man ender opp med, fanger opp de naturlige lokalidentitetene bedre enn dagens og klarer å skape bydeler med naturlige og sterke sentra. I motsatt fall kan reform- en lett bare bli at man trekker opp mange av de røde strekene på bykartet på nytt. I så fall kan vinninga rakst gå opp i de kostnadene både omstillinger og kontor-flyttelass nødvendigvis vil føre med seg.

Nye kommuni- kasjonslinjer skaper samkvem, men de kan også dele etablerte naboskap. Lambertseter- banen ble bygd mellom villaene i Steingrims vei og Kåres vei på Abildsø i 1956. (Foto: E. Næss for Oslo Sporveier. Original i Byarkivet A-40209/Uba0024/ 052 og 058, utsnitt)

Forvirring i grenseland

Det første initiativ til ensartet bydelsinndeling

Bakgrunnen for å dele byen inn i bydeler har hele tiden vært å få administrative og økonomiske gevinster. I denne iver etter organisasjonsmessig rasjonalitet, har de identitetskapende faktorer kommet i bakgrunn. På 1950-tallet var rasjonalisering ikke bare var et motebegrep, men også en dyd av nødvendighet. Hensynet til næringslivets og det offentliges bruk av tid og penger motiverte distriktsinndelerne. Men det første forslaget til inndeling av byen i ensartede distrikter kom overraskende nok fra en privatperson.

Av Bård Alsvik

I 1923 begynte en ung mann som kontorist ved et stort offentlig kontor i Oslo. Lønna var ikke særlig stor – en hundrelapp i måneden inklusive dyrtidstillegget – og han forsto raskt at det var nødvendig å tjene noe ekstra hvis han skulle komme seg opp og fram.

Det manglet ikke på ideer og pågangsmot hos den unge kontoristen. I det byråkratiske system som han var havnet i, hadde papiret en naturlig plass. Og i den utgående korrespondansen så den unge mannen sine muligheter. Ved hvert måneds-skifte sendte kontoret ut en mengde brev til en rekke firmaer i byen. Hva om han kunne overtale sjefen til å gi ham jobben som postbud mot at han tjente porto selv?

Sjefen var velvillig nok og godtok forslaget, og noen dager senere fikk kontoristen en svær haug med flere hundre brev dumpet ned på pulten sin. Da klokka ble fire gikk han i gang med å sortere brevene. Men yngstekontoristen så straks at det var en vanskelig oppgave han hadde tatt på seg. Til tross for nøye planlegging strakk ikke tiden til. Og skuffet måtte han gå til konkurrenten – postverket – slikke frimerker og legge restbeholdningen av brev i postkassen.

Måneden etter var han bedre rustet. Han så det som nødvendig å dele byen inn i distrikter med skillegrenser som var lette å huske. Da var det ingen sak å sortere brevene etter distrikter og legge rutene etterpå. Og snart kunne han plusse kroner og øre til sin magre kontorinntekt.

Hver etat sine kretser

Den unge mannens navn var Fridthjov Andhøy. Han gjorde raskt karriere, og etter en tid havnet han i

forretningslivet som annonseselger. Distriktsinndelingen tok han med seg over i den nye jobben. Han plasserte bransjene som han jobbet mot i de ulike distriktene, og trålte byens kolonialforetninger, melkeutsalg, jernvareforetninger og fargehandlere uten å glemme noen kundemuligheter. Distriktsinndelingen forbedret han stadig vekk, inntil han syntes det var umulig å lage bedre skillegrenser.

Men så en dag slo det ham at dette arbeidet med inndeling i salgsdistrikter og ajourføring av bransjeregistre, måtte også andre firmaer og salgfolk gjøre. Og etter alt å dømme brukte nok disse firmaene andre inndelinger enn han. Og hva med det offentlige? Man leste jo stadig i avisen om innsamlingsaksjoner og andre begivenheter der det krevde en organisering av byen i distrikter. Hvilke systemer brukte de da?

Fridthjov Andhøy ble besatt av tanken om å rasjonalisere ikke bare sin egen og andres bedrifter, men også den offentlige forvaltning. Ivrig gikk han i gang med å studere myndighetenes kunngjøringer i pressen for å danne seg et bilde av hvordan det var fatt. Etter noen ukers studier sto det klart for ham: Hver eneste offentlige etat med respekt for seg selv hadde tydeligvis sin egen bydelsinndeling. Det var dessuten egne innrulleringskretser for Forsvaret, egne skolekretser, valgkretser og menighetskretser. Og ikke nok med det: Det ble stadig gjort forandringer på de ulike distriktene, likesom skilleprinsippene også var forskjellige. Hvilket gigantisk dobbeltarbeid, og hva måtte ikke dette koste for byen?

"Vet oslofolk egentlig hvor de bor?"

Forvirring oppsto når folk skulle forholde seg til de ulike inndelingene. Andhøy brukte lukningsvedtekten som eksempel. For dem som skulle følge disse, måtte de ha passer og linjal for å vite når dørene

skulle stenges: "Vedtektene gjelder innen en grense som følger Frognerbekken til kryss Vestbanen, deretter Vestbanen i nordvestlig retning til kryss med Hoffselva, følger Hoffselva nordover, går deretter i østlig retning parallelt med Drammensveien i 70 meters avstand fra denne midtlinje til Frognerbekken". Ikke mye å bli klok av, kanskje?

Annonser og bransjeregistre var også unøyaktige. Lette man etter frossenfiskutsalgene i avisannonserne, var en butikk på Hoff plassert under Skøyen, og butikker på Bislett og Skillebekk oppført under rubrikken Frogner-Majorstua-Homansbyen, og butikker i Brugata og på Sinsenterrassen under Kampen-Vålerenga-Gamlebyen.

Da ordfører Stokke sendte sin nyttårshilsen til byen den 1. januar 1948, med appell til hver enkelt om å slutte opp om "de felles interesser som nå skulle ivaretas", kunne ikke Andhøy styre seg lenger. Han fyrte løs en artikkel i en Oslo-avis med en del utklipp som han hadde samlet de siste årene, som skulle underbygge hans påstander om forvirring og ulønnsomhet.

Flere aviser fulgte opp saken: "Vet oslofolk egentlig hvor de bor?", spurte Verdens Gang, og sa seg enig i at byen måtte få en "ensartet autorisert inndeling". Arbeiderbladet trykte på sin side et kart over Grünerløkka med nærmeste omegn, der de forskjellige grensene var tegnet inn. "Ingen vil av dette kunne vite hva som er Grünerløkka", hevdet avisen.

I en kulturhistorisk spalte i samme avis ga skribenten "H.Am" et lignende bilde på forvirringen, som tilsynelatende var like stor i de ytre byområder der han vandret mellom Strømsveien og Trondheimsveien: "Kaller vi dette strøket Løren, gir det utstrekningen av en skolekrets, men bruker vi Hasle er det stemmekretsen vi mener, og sier vi Økern, er det noe mer enn det kjente trafikk-krysset".

Aksept for Andhøys ideer

I begynnelsen av mai 1948 ble Andhøy invitert til Polyteknisk forening for å holde foredrag. "Hvilke organisasjonsmessige og økonomiske fordeler vil en oppnå ved en ensartet distriktinndeling av Oslo?" var tittelen på foredraget. Andhøy understreket behovet for å skape grenser som folk lett kunne oppfatte. Grensene måtte enten følge jernbane, elv eller gate. Distriktene skulle ikke navnesettes, men gis et nummer. Navnene hadde ingen betydning utover den "byhistoriske interesse, og svært få mennesker vet vel egentlig hvor de forskjellige strøk begynner eller slutter", hevdet han.

Nummerering av distriktene var et prinsipp Postverket hadde innført allerede i 1936. Men denne distriktsnummereringen hadde spilt fullstendig fallitt, hevdet han, fordi folk ikke hadde satt seg mer inn i Postverkets distriktssystem enn alle de andre

Oslofolk vet ikke hvor de bor.

Et utall forskjellige distriktinndelinger umuliggjør rasjonell forvaltning.

Alle enige om at vi må få en ensartet, autorisert inndeling – men blir noe gjort?

Fridtjov Andhøy.

Vet De hvor De bor i Oslo? Ja, gate og husnummer vet De nok – men distriktet gata ligger i? Det er slett ikke noe lett spørsmål når en begynner å tenke på det. Reklamekonsulent Fridtjov Andhøy har gjort det til gjenstand for spesialstudium gjennom mange år, og når han begynner å rulle opp det materialet han har samlet sammen, får vi et sjokkerende bilde av en by som har avsløret de enkli-

ste prinsipper for rasjonell forvaltning. Det eksisterer ingen ensartet distriktinndeling i Oslo. Hver gang noen har behov for en slik inndeling lages det en ny oppå alle de gamle. Andhøy har i årevis arbeidet for å få gjennomført en ensartet inndeling og nå er han kommet så langt at et stort antall offentlige etater, institusjoner, organisasjoner og private bedrifter – blant dem Oslo Byes Vel og Bygg Ditt Land – har erklært seg enige i at det er høyt påkrevet.

ER BISLETT PÅ MAJORSTUA?

La oss ta først det ferskeste eksemplet på de kaotiske forhold som vi finner i annonsen om frossenfisk-utsalgene. Her er en butikk på Hoff pr. Skøyen og butikker på Bislett og Skillebekk oppført under rubrikken Frogner-Majorstua-Homansby og butikker i Brugata og på Sinsenterrassen under Kampen-Vålerenga-Gamlebyen! Men dette er bare et (Fortsett siste side.)

distriktsinndelingene. En felles distriktsinndeling for hele byen, ville lette på dette, mente Andhøy.

Foredraget ble godt mottatt og Andhøys ideer fikk raskt aksept i det private organisasjons- og næringslivet i byen. I august 1948 sendte Selskabet for Oslo Byes Vel et anbefalingsbrev til Oslo Formannskap med henstilling om at Andhøys foreslåtte reform måtte bli gjennomført. Andhøy skrev også en artikkel i selskapets tidsskrift – St. Hallvard – med tittelen "Samrasjonalisering", som underbygget de store gevinster det offentlige kunne høste ved å rasjonalisere distribusjonen og kontaktsystemene i byen.

Saken hadde på dette tidspunkt nådd kommunen. Kommunens statistiske kontor hadde fattet interesse for Andhøys rasjonaliseringstanker, og kontorets sekretær, Sigurd Mortensen, foreslo en inndeling av indre by i 30 hovedenheter og 300 mindre med utgangspunkt i Andhøys forslag. Mortensen

Andhøys forslag til inndelinger ble presentert i Verdens Gang 16.10.1948

På Fossum kom senteret for bydelen Stovner. Midt på bildet de to Fossum-gårdene, øverst til venstre bebyggelsen på Fossumberget og lengst til høyre villa-bebyggelsen, som ligger på det som tidligere var gården Stovners grunn. (Foto: Widerøe, ca. 1975. Original i Byarkivet. A-10002/Ua0017/013)

fikk full støtte hos administrasjonsrådmannen Halvor Paulsen, som i sin innstilling til formannskapet foreslo å nedsette en egen komité som skulle arbeide med standardiseringen av distriktsinndelingen i byen.

Bare finansrådmannen, Egil Storstein, stilte seg skeptisk til forslaget. Kommunen hadde allerede et rasjonaliseringsnemnd som skulle jobbe med akkurat denne type saker, understreket han. Storstein viste dessuten til at kommunens etater hadde så forskjellige oppgaver å løse at et slikt system, som Andhøy foreslo, ville "i det lange løp bli for lite elastisk [fordi] de stadig skiftende bolig-, befolknings- og administrasjonsforhold ga nye oppgaver og behov og nye distriktsinndelinger".

Halvor Paulsens ord veide likevel tyngst i saken, og i møte den 24. februar 1949 oppnevnte formannskapet to representanter som medlemmer i "Komiteen for soneinndeling av Oslo". Ellers besto komiteen av representanter fra staten og fra private organisasjoner. Sigurd Mortensen ble oppnevnt som sekretær for komiteen, og Andhøy som konsulent.

Tall i Indre sone, navn i Ytre

Komiteen konkluderte raskt med at det bød på problemer å navnsatte bydelene, i hvert fall i det som ble kalt Indre sone, som var avgrenset av Parkveien i vest, Stensberggata i nord og Akerselva i øst. Her fikk hver bydel tildelt et tall fra 1 til 5, som senere, i det endelige forslaget, ble redusert til tre bydeler; bydel 1, 2 og 3.

Resten av det gamle byområdet, fra før sam-

menstlängen med Aker i 1948, ble delt i 26 bydeler. Her fikk bydelene navn. Navnsettingsarbeidet ble utført av en gruppe byhistorikere med Arno Berg som leder. I et brev til komiteen, understreket Berg hvor vanskelig dette arbeidet hadde vært: "Den nå foretatte inndeling er et resultat av et meget omhyggelig arbeide, da det jo er enormt mange hensyn å ta. Rent historisk sett må man vel kunne si, at inndelingen er så god som den gjerne kan bli. Enkelte små forskyvninger skulde man kanskje kunne tenke seg, men de er så underordnet at man her kan bøye seg for det rent praktiske behov."

Det praktiske sto med andre ord over det historiske, også hos Arno Berg, som representerte Oslo Bys Vel, som hadde vært en av de første til å hilse Andhøys initiativ velkommen. Det var da også forbausende få protester fra folk. Bare på Tøyen var "navnekomiteen" nødt til å gjøre justeringer, ved at grensen mot Kampen fulgte Sørlogata, og grensen mot Grønland Heimdalsgata, slik at Tøyen skole og Tøyen kirke ble liggende på Tøyen.

Vanskeligheter i Aker

I 1951 lå komiteens forslag til standard soneinndeling av indre by på bordet. Tre soner, 29 bydeler og 89 roder, med 1500 mennesker i hver rode, var forslaget. Bydelsinndelingen bygget på forutsetningen om faste og sikre grenser mellom bydelene, med sikte på å unngå senere reguleringer som følge av bygging og nyregulering. Rodeinndelingen representerte på sin side en fininndeling av de enkelte bydel-

ene, der hovedpoenget var å skape minsteenheter som inneholdt tilnærmet samme antall innbyggere.

Samtidig hadde komiteen gått i gang med de ytre byområdene. Her var utgangspunktet en Ytre sone syd, en Ytre sone øst og en i vest, dessuten Østmarka, Grefsenmarka, Nordmarka og Øyene som egne bydeler. Men i motsetning til i Indre by, var forslaget her å gi rodene navn i stedet for nummer, og bydelene nummer i stedet for navn. Argumentet for å navnsatte minsteenheter var at man da kunne fange opp de fleste av de hevdvunne navnene.

Navnsettingsproblematikken var langt mer synlig i ytre by enn i sentrum. Navnetradisjonene sto sterkere i det gamle Aker, all den tid de gamle gårdsbrukene fremdeles lå i landskapet. Og skulle komiteens arbeid gi resultater, og soneinndelingen bli funksjonell, var man helt avhengig av å få befolkningens tilslutning. Andhøy, som sto for grunnlagsarbeidet på vegne av komiteen, hadde derfor lagt stor vekt på å samarbeide med velforeningene.

Men foredrag, møter, avisartikler og brev førte ikke fram. I november 1951 mottok Andhøy et brev fra Aker Velforbund der det sto at *"Velforbundet for tiden ikke finner å kunne medvirke til løsning av denne sak"*. Komiteen oppfordret kommunen om å gi bydelsinndelingen for sentrum sin formelle tilslutning, for på den måten å sette press på velforeningene, og få de til å forstå at de ikke kunne stå utenfor en reform som ville komme uansett.

Dette vant ikke gehør hos finansrådmannen, som mente at det måtte være opp til hver enkelt etat å bestemme om de ville ta systemet i bruk. Men komiteen fikk hjelp både fra Lysverkene og Statistisk kontor, som understreket at det nå hastet å få reformen gjennomført. Etter nye runder med Velforbundet, klarte imidlertid Andhøy å få aksept for at hvert enkelt vel – om lag 70 i tallet – skulle få tegne inn sine grenser på kartet. Dette ga komiteen et godt grunnlag for å utarbeide et endelig forslag til soneinndeling for ytre by, og i 1954 forelå en total inndeling av hele byen med ti hovedsoner, seksti bydeler og tre hundre roder.

Fjær i hatten

"F. Andhøys inndeling av Oslo er populær", skrev Aftenposten i april 1955. Om lag 125 offentlige etater, private organisasjoner og bedrifter, blant dem Televerket, Sivilforsvaret, Lysverkene, Statistisk kontor og Byplankontoret, hadde tatt inndelingen i bruk. Og alle opplysninger som nå ble kunngjort i pressen fra disse etatene, ble nå gjort med henvisning til bydelene og rodene.

Tretti år tok det altså før Andhøys ideer som ung kontorist ble satt ut i livet. Andhøy hadde vært med i prosessen hele veien til det endelige resultatet forelå. Det finnes imidlertid ingen spor etter et for-

melt vedtak og godkjenning av soneinndelingen fra kommunens side. Her veide nok finansrådmannens ord for tungt. Men indirekte fikk Andhøy aksept for sine ideer ved at de store, tunge etatene faktisk tok systemet i bruk, og også virket som nyttige samarbeidspartnere og pådrivere i saken. Og en ekstra fjær kan deles ut til Andhøy fordi bydelsinndelingen, i hvert fall i pressen, ble omtalt som *"Andhøys inndeling"*.

Kilder:

Utrykte i Byarkivet:

Finansrådmannens arkiv
Formannskapets arkiv

Trykte:

Aktstykker for Oslo kommune
Norges Handels og Sjøfartstidende 19/4 1955
Aftenposten 11. juni 1953
Aftenposten 20. april 1955
F. Andhøy: "Samrasjonalisering" i *St. Hallvard* 1948
Rasjonaliseringsnytt nr. 6 1948
VG 16. oktober 1948
VG 22. april 1950
Arbeiderbladet 2. desember 1950
Arbeiderbladet 23. juni 1951

Tøyenområdet utgjorde en av de største utfordringene da Andhøys prinsipper skulle anvendes i praksis. Johannesgata mot Enerhaugen. Gården i forgrunnen er Tøyengata 19. (Ukjent fotograf. Original hos Byantikvaren i Oslo)

Oslo 25 bydeler

Bakgrunnen for opprettelsen i 1988

Oslo kommune har i løpet av de siste tretti årene gjennomført to større bydelsreformer. Prosessen bak var på mange måter lik – men innholdet svært så forskjellig. Reformen i 1973 kan karakteriseres som et lite spadetak sammenlignet med den jordomveltningen reformen av 1988 representerte.

Av Gro Røde

1. juli 1988 trådte bydelsreformen, med opprettelse av 25 bydeler, i kraft. Målene for reformen var blant annet bedre publikumsbetjening, større effektivitet, bedre samordning, større utfordringer for de ansatte og styrking av lokalt demokrati.

Bakgrunnen for begge reformene var et politisk ønske om desentralisering av politisk makt. En annen grunn, som kanskje var vel så viktig, var om nærhet til brukerne igjen ville styrke den politiske kontrollen på bekostning av et tungt etats- og rådmannsbyråkrati. En som kjenner kommunen innenfra, tidligere sykehusrådmann og finansrådmann, Bernt H. Lund, legger vekt på den stadige maktkampen mellom administrasjonen og den politisk ledelse. Ved bydelsreformen av 1988 "vant" politikerne over administrasjon. Men hva er historien fram mot 1988?

Da Stortinget i 1956 behandlet kommuneinndelingskomiteens prinsipielle innstilling tenkte nok finnmarksrepresentanten Gotfred Hølvold sitt: Her satt han og Stortinget i en *kommune* med et innbyggertall som oversteg antall innbyggere i alle landets øvrige fylker. Fylkene var igjen delt inn i fra 15 til 46 kommuner. Kanskje avstanden til myndigheter og styrende ikke alltid kunne telles i mil? Hølvold la fram sitt forslag om at Stor-Oslo kanskje burde deles i mindre bydelskommuner? I 1962 ble samme idé lagt fram i bystyret, men ble først behandlet i 1964. En komité ble nedsatt og deres innstilling forelå syv år senere, sommeren 1971.

Bydelsutvalgene opprettes

Vedtaket om opprettelsen av bydelsutvalg i Oslo ble fattet i bystyret i 1971. Programkomiteen for ressursdisponering, som besto av samtlige syv kommunalråder, hadde utarbeidet en innstilling som fastla rammen for reformen. Hvert bydelsutvalg skulle gjenspeile bystyrets politiske sammensetning. Utvalget skulle bestå av tretten medlemmer fra politiske par-

tier. Kun Høyre hadde dissens med sitt forslag om at ni av medlemmene skulle komme fra politiske partier, mens fire skulle representere frivillige organisasjoner. Sistnevnte kjente sitt lokale område og skulle sikre kontakten med organisasjoner i bydelen. I 1973 trådte den første bydelsreformen i kraft, og byen ble delt i 33 bydeler med egne bydelsutvalg.

Bydelsdemokratiet fungerte ikke helt godt i 1973. Det absurde bestod i at bystyrets politiske sammensetning skulle gjenspeiles også i de bydeler hvor det politiske landskapet så helt annerledes ut. I tillegg hadde ikke bydelsutvalgene annen myndighet enn uttalelsesrett i saker som berørte bydelen. Kun en liten sum kunne de fordele til "beste" for bydelen.

Utvalgene ble bedt om å levere rapporter for å belyse bydelens situasjon, noe man med liv og lyst kastet seg over, og som resulterte i et hav av sidetall med "blanda drops" med alt fra politiske analyser til mer lokalhistorisk materiale. En oppsummering av situasjonen i 1973 kan være at man fra sentralt hold ville så gjerne demokratisere, men at man torde ikke når det kom til stykket. I en evaluering av bydelsutvalgsordningen, Ekangerkomiteen, ble fraværet av avgjørelsesmyndighet for utvalgene kritisert. Det var også bakgrunnen for at bydelsutvalgsmedlemmene var frustrerte og søkte seg fritatt fra sine verv.

Prøvebydelene får prøve seg

Rapportlysten fra bydelsutvalgene skulle kanskje indikere at man var på rett spor angående lokalt engasjement og patriotisme for nærmiljøet. Samtidig viste gjennomtrekken blant medlemmene i bydelsutvalgene at noe måtte gjøres. Hvordan finne rett balanse mellom lokale løsninger og en helhetlig byutvikling?

Løsningen ble funnet i 1985 med fire prøvebydeler som fikk delegert ansvaret for helse- og sosialadministrasjonen. De fire prøvebydelene var Røa, Stovner, Søndre Nordstrand og Sentrum øst. 1200 stillinger ble overført fra de sentrale berørte

etater innen helse- og sosialsektoren. Hvordan ble så prøvebydelene evaluert?

"Når det gjelder spørsmål om de nye bydelsforvaltninger vil leve opp til målene – er det all grunn til optimisme. Den bygger på erfaringer fra prøvebydelene", skrev Finansdirektøren og Bydelsforvaltningene. Sluttrapporten til NIBR (Norsk institutt for by- og regionsforskning), hvor de hadde undersøkt prøvebydelene, var positiv. Både ansatte og politikere mente at nærheten til brukerne var blitt styrket. Politikerne viste til enklere saksbehandling og en mer effektiv ressursbruk. En som opplevde prøveårene i Søndre Nordstrand framhever den friheten de hadde som prøvebydel. Begrensede oppgaver, få ansatte og i svært liten grad rapportering til sentralt hold. Her skulle tusen blomster blomstre!

I bystyremøte 20. juni 1984 ble forsøksordningen med prøvebydelene behandlet. Debatten viste at kun RV og SV var kritisk til ordningen. RV trodde intensjonene var gode, men mente det kom til å oppstå nye stengsler mellom brukerne og serviceinstitusjonene. SV var for desentraliseringen, men mente forsøket slett ikke gikk langt nok. Prøvebydelene burde få prøvd seg på noen av de tunge områdene i byen; teknisk, boligadministrasjon, park og idrett eller grunnskolen.

Økonomiske kriser og underbudsjettering

I 1986 innførte Oslo kommune byparlamentarisme med en byregjering og bystyret som et slags parla-

ment. Kommunereformene på 1970-tallet kan kalles en folkestyrereform hvor politikerne vant tilbake makta fra en stadig sterkere administrasjon. Mens politikerne var neddyngnet i arbeid, og konsentrerte seg mer og mer om enkeltsaker, hadde administrasjonen kunne bygge opp langsiktige planleggingsoppgaver. Mange oslopolitikere var svært frustrerte.

Reformen av 1986 var ikke en videreføring av folkestyrereformen, men et ønske om sterkere økonomisk styring etter mange år med økonomiske kriser og underbudsjettering. Byregjeringen skulle velges av bystyret og kunne felles av bystyret. Et flertall i bystyret måtte stå bak byregjeringen og dens byråder. Byrådene overtok rådmennenes funksjon overfor administrasjonen. Bystyret ble delt inn i seks komiteer med ansvar for å behandle saker fra byregjeringen før sakene kom opp i bystyret.

Bak bydelsreformen av 1988 lå også et ønske om effektivitet og sterkere økonomisk styring. Desentralisering skulle føre til omstillingsevne, brukertilpasning og god kundebehandling. Enkelte fordeler som å samordne administrasjoners tjenester, var både besparende og mer brukervennlige. Det lå mange år med mange utredninger bak da man bestemte seg for å dele byen i 25 bydeler og med særordning for Sentrum og Marka som ikke har egen bydelsforvaltning.

Grensene ble satt med bakgrunn i en rekke kriterier: Natur og geografi og allerede eksisterende soneinndelinger fra helsesektor, skole og politiske

Bosetningen i de fleste bydelene ble en blanding av gammelt og nytt, stort og smått. Punkt-blokkene på Nygård står i sterk kontrast til det gamle gards-tunet, villa-bebyggelsen ovenfor og industrien i Lodalen og på Bryn. (Foto: Teigens Fotoatelier for Oslo kommune, Plan- og bygningsetaten, 1960. Original i Byarkivet A-10002/Ua0027/409)

Bydelsinndelingen fra 1973 (over) ble et viktig utgangspunkt når grensene for de 25 administrative bydelene skulle trekkes i 1987/88 (under).
(Kart fra Statistisk årbok for Oslo 1983 og 2001)

valg. Menighetsgrenser, historie og tradisjon spilte også inn. Et annet viktig kriterium var at det skulle være et servicesentrum innen bydelen; nærhet til butikker, apotek og lege. Likedan ble det tatt hensyn til eksisterende veier og kommunikasjonsårer. Bydelene skulle heller ikke være for små og ikke for store når det gjaldt antall innbyggere. Diskusjonen om bydelsgrensene gikk hardt for seg både blant menig mann og kvinne, i presse og i politikken. Hvorfor disse grensene – hvorfor heller ikke ... Noen bydeler opplevdes som konstruksjoner – andre fant seg vel tilpass med sitt innhold og sine grenser.

Kjente tjenester i ny drakt

Det var et storstilt prosjekt som ble gjennomført på svært kort tid. 21. januar 1987 vedtok Bystyret at byen skulle bestå av 25 bydeler, og 1. juli året etter skulle de nye bydelsadministrasjonene være oppe og gå. Det som nok mange oppfattet som et stivbeint byråkrati, måtte endre seg totalt på sytten måneder. Bydelene skulle gjøre mye på kort tid: finne lokaler, ansette folk, etablere rutiner og yte de faste tjenester i overgangsperioden. Finansdirektørens egen rapport fra 1988 sier utfordringen lå i "å balansere behovet for sentral styring og kontroll med frihet for bydelene til å håndtere egne problemer."

Syv helse- og sosialetater ble avvirket og deres tjenester ble overført til bydelene – de hjemmebaserte tjenestene var det som utgjorde tyngdepunktet i tjenestene i bydelene; pleie av eldre og syke med hjemmesykepleie og hjemmehjelp. I tillegg fikk bydelene ansvar for sosialkontor, helsestasjoner, legecentre, barnehager og tilrettelegging for funksjonshemmede. Etter hvert ble det lagt nye oppgaver til bydelene med ansvaret for psykisk utviklingshemmede og pleietrengende innen psykiatri.

I historien om desentraliseringen hører det også med at på noen felt viste det seg etter hvert hensiktsmessig å ha sentrale etater. I starten var det bare en slik enhet, Etat for miljørettet helsevern og næringsmiddeltilsyn, som førte videre en del av Helserådets oppgaver. Etter få år ble det også opprettet et Barnevernssekretariat og litt senere et Rusmiddelsekretariat. På slutten av 1990-tallet var disse blitt til henholdsvis Barne- og familieetaten og Rusmiddeletaten.

Planer om å desentralisere Skoleetaten har eksistert hele tiden, men den har overlevd som sentral etat, og skolene er ikke overført til bydelene.

Økonomisk krise og styringsproblemer

Bydelsreformen i 1988 ble innført samtidig som de økonomiske problemene tårnet seg opp for Oslo kommune. Bydelenes budsjetter var fram til 1991 bygd på hvilke tjenester de drev. I 1989/1990 gikk flere bydeler med stort merforbruk og bystyret forlangte at det ble nedsatt en komité med et kraftfullt

Bydeler skifter ham. Bjølsen-jordet er en av de gamle treforstedene som ble innlemmet i Kristiania i 1878. I 1973 ble det vedtatt å sanere det hele, og i dag domineres bebyggelsen av USBI-blokker. (Ukjent fotograf for Plan- og bygningsetaten. Original i Byarkivet. A:1 0002/Ua0004/013)

mandat for å finne ut hva merforbruket skyldtes. Et sted viste det seg at økonomikonsulentene var kommandert i annet arbeid (!) uten noen erstatting. Et annet sted var problemet tilskudd som skulle fordeles og bli mottatt på bakgrunn av drift av private sykehjem, men komiteen konkluderte med at hovedproblemet lå i manglende økonomisk styring, dårlig oversikt og manglende rutiner. Noen bydelsdirektører måtte forlate sine stillinger – andre steder fikk man hjelp til å rydde opp. Fra 1991 ble Kriteriesystemet innført hvor bydelene fikk et budsjett på bakgrunn av befolkningens størrelse og sammensetning med sosioøkonomisk status som viktig element.

Alle gode ting er tre?

Så kan man spørre seg om hvordan det har gått? Nye planer er på trappene. Arbeidet med en tredje bydelsreform, iverksatt fra 2004, har pågått i lang tid. Er den tuftet på å styrke lokal identitet og nærhet til brukerne – eller er det først og fremst effektivisering som saken nå gjelder? Og Bydelsutvalgene – har de politisk makt der deres politiske sammensetning ikke gjenspeiles i bystyreflertallet? Mens første spørsmål må henge igjen i lufta, kan det siste besvares.

I følge nye rapporter fra NIBR kan man ikke konkludere med store konflikter der bydelsutvalg og bystyreflertall ikke spiller hverandre i politisk sammensetning. Heller ikke i de bydelene i Oslo som

praktiserer direkte valg. Fra 1995 har bydelene Sagene-Torshov, Røa, Bøler og Stovner vært forsøksbydeler med direkte valg av bydelsutvalg. I NIBRs rapport fra 2001 fokuseres det på at det er gjensidig respekt for det spillerom bydelsutvalgene og bystyret innehar. De konflikter som finnes er de klassiske som finnes over alt i landet, og går ut på at man i bydelsutvalgene er frustrerte over de budsjetttrimmer byråd og bystyre legger opp til.

Trykte kilder:

- Aktstykker Oslo kommune – div. år
- Ånestad, Gunvor: *Bydelsystemet i Oslo* – temahefte nr. 2. 1988.
- Mortensen, Trygve: *Bydels- og distriktsgrenser i Oslo (Kristiania og Aker) 1860-1980*. 1980.
- Anderson & Skjånes: *Bydeler i Oslo*. 1972
- Om Bydelsutvalg. Innstilling fra Programkomiteen for Ressursdisponering. 1972.
- Håndbok for bydelspolitikere. 1988.
- Bydelsforvaltninger i Oslo. Finansdirektørens høringsdokument. 1986.
- Forslag til videreutvikling av bydelsutvalgsordningen. Ekangerkomiteens innstilling.

Litteratur:

- Benum, Edgeir: *Oslo bys historie bd. 5* – *Byråkratenes by*. 1994.
- Lund, Bernt H.: *Beretning om Oslo kommune – for årene 1948 – 1986*. 2000.

Større ansvar til færre bydeler

Byrådet foreslår at antall bydeler reduseres fra 25 til 12-16. I tillegg foreslår byrådet at bydelenes ansvarsområde utvides, dels gjennom delegasjon av nye oppgaver og dels gjennom forsøksprosjekter på flere områder. Det foreslås at bydelene får delegert ansvar innen følgende områder: Skolefritidsordningen (SFO), forvaltning av lokale parker og nærmiljøanlegg, enkelte tilskuddsordninger, økonomiske boligvirkemidler, TT-spesialtransport og Ungbo.

Av Sofus Urke

Sofus Urke er informasjonsrådgiver i prosjektet Bydelsreform 2004.

- Bydelene står i dag for nær halvparten av kommunens driftsutgifter. Bydels-reformen er derfor en svært viktig del av arbeidet med modernisering av Oslo kommune, sier byrådsleder Erling Lae.

Forsøksprosjekter

Byrådet foreslår at det etableres forsøksprosjekter med desentralisering til en eller flere bydeler innenfor følgende områder:

- Byggesaksbehandling (klagebehandling)
- Drift og vedlikehold av lokale, kommunale veier
- Trafikkregulering
- Bibliotekfilialene
- Tannhelsetjenester

Byrådets forslag til endringer styrker bydelenes ansvar og handlefrihet. Byrådet har også lagt vekt på at bydelenes samlede ansvarsområder i større enheter enn i dag ikke skal forrykke balansen vesentlig i forhold til den overordnede styringen av kommunen.

En moderne serviceorganisasjon

- Dagens og fremtidens brukere av kommunale tjenester vil stille større krav og være mer kvalitetsbevisste enn tidligere. Byrådet legger vekt på at Oslo skal være én kommune, med en effektiv organisering av tjenestene til befolkningen, sier byrådsleder Erling Lae.

- Kommunen skal være en moderne serviceorganisasjon. For å bidra til dette bør beslutningene tas nær brukerne slik at det skjer en lokal tilpasning av tjenestetilbudet. Byrådets forslag vil styrke bydels-systemet slik at disse målsetningene bedre kan nås. Bydelene er på mange måter kommunens ansikt utad – mot innbyggerne og lokalmiljøet, sier Lae.

Styrke velferdstilbudet

Bydelene forvalter i dag 47 prosent av kommunens samlede driftsutgifter og har ansvaret for viktige

velferdsoppgaver for barn, unge, eldre og funksjonshemmede. Dette viser hvor viktig et godt fungerende bydelssystem er for kommunens service og tjenester overfor innbyggerne.

Byrådet ønsker å modernisere Oslo kommune for å styrke velferdstilbudet til innbyggerne. Dette skal gjøres ved å flytte ressurser fra administrasjon til tjenester, desentralisere flere oppgaver, styrke brukermedvirkningen og legge forholdene til rette for et levende nærdemokrati. Byrådet ønsker at kommunen skal tilby tjenester med god kvalitet som er tilpasset brukernes behov.

Nærmiljø og byutvikling

Overføring av oppgaver og forsøk knyttet til fysisk nærmiljø og byutvikling, innebærer prinsipiell utvidelse av bydelenes ansvar. Dette er tjenesteområder hvor bydelene tidligere ikke har hatt beslutningsmyndighet. Byrådet ser en slik utvidelse i sammenheng med etableringen av større bydeler som blant annet vil kunne ivareta overordnede hensyn på en bedre måte enn dagens bydeler.

Byrådet er opptatt av at bydelene så tidlig som mulig trekkes med i prosessene for å behandle saker innen fysisk nærmiljø og byutvikling. Samarbeidsavtalen mellom Plan- og bygningsetaten og bydelene må praktiseres på en slik måte at bydelene gis større innflytelse over lokal byutvikling.

Videre arbeid

Byrådets forslag går snart til Bystyret, og dets vedtak vil avslutte første fase av arbeidet med Bydelsreform 2004. Bystyret må fatte et prinsippvedtak om antall nye bydeler, og ut fra dette vil byrådet fremme ny sak til bystyret med konkrete forslag til nye bydeler og de geografiske grensene. Det tas sikte på at byrådet fremmer denne saken for behandling i bystyret i løpet av annet halvår 2002.

Bydelsreformen i 1988

Hva skjedde med arkivene?

Omorganisering av offentlige etater vil alltid få konsekvenser for arkivene. Ved omorganiseringen av helse- og sosialtjenesten i Oslo kommune i 1988 ble syv store bydekkende etater, som hadde eksistert i årtier, lagt ned. Om et jordskjelv hadde rammet byen måtte det ha vært av anselig styrke for å forårsake en lignende bevegelse av materie som den kommunens arkiver var utsatt for på forsommeren det året.

Av Marie Lyngen

På dagen 30. juni 1988 skulle bygningene og lokalene syv helse- og sosialetater holdt til i, bokstavelig talt tømmes for siste rest av mennesker, arkiver, møbler, inventar og utstyr. Dette gjaldt Helserådet, Barnevernkontoret, Barnehagekontoret, Sosialkontoret, Rehabiliteringskontoret, Ungdomskontoret og Kontoret for eldreomsorg. All virksomhet som hadde foregått i disse skulle fra 1. juli 1988 overtas av bydelene, noen nyopprettede etater og Ullevål sykehus.

Det var nedsatt prosjektgrupper og delprosjekter som hadde ansvar for de forskjellige sidene ved desentraliseringsprosessen, men problemet med arkivene ble ikke i særlig grad berørt. Noe byarkiv hadde ikke på den tiden sett dagens lys, bare et kommunearkiv med to ansatte. Kommunearkivaren forsto imidlertid hva reformen innebar og begynte å kartlegge, planlegge og gi gode råd til etatene og prosjektgruppa. Etterhvert kom man til at det til sammen var tre tusen hyllemeter papir som skulle flyttes på.

I etatene oppsto det derfor på våren og forsommeren 1988 en frenetisk virksomhet for å klargjøre arkivene. Man åpnet dører til kott, kjellere og loft og dro frem støvete, forurensede esker, kartonger og arkivskap. Underveis måtte man ta stilling til hvordan man skulle håndtere alt dette papiret. Det var tre måter å bli kvitt det på:

- Oversendelse av aktivt materiale til de nye arbeidsplassene
- Makulering av materiale som ikke lenger var aktivt og ikke var bevaringsverdig
- Overføring til fjernarkiv av det som ble igjen og skulle bevares.

Det ble anskaffet store mengder arkivbokser, dokumentene skulle plasseres i disse og innholdet registreres og listeføres.

Tonnevis av papir veltet inn over bydelene og tonnevis av papir gikk opp i røyk, allikevel satt man igjen med store restarkiver i alle de berørte etatene. Det var materiale som var umulig å fordele ut på bydel og som det i henhold til loven og revisjonen ikke var anledning til å makulere. Med andre ord det som skulle til fjernarkiv. Hvor dette befant seg var det ingen som visste.

Det ble tvingende nødvendig å finne en løsning på problemet. Man måtte skaffe egnede lokaler og ansette folk til å håndtere arkivene. Man forutså at det ville bli stor etterspørsel etter saker fra nettopp dette materialet.

Fjernarkivet etableres - omsider

Så sent som i mai 1988 fant man løsningen på Tveita senter. Der skulle sosialkontoret og barne- og ungdomspsykiatrien ut av sine lokaler som de leide av OBOS, til sammen 470 kvm. Det ble også ansatt en leder for arkivet og flere personer ble engasjert i en periode for å pakke ut, få satt arkivene på plass i reoler og å registrere det som kom inn.

Fjernarkivet på Tveita ble stablet på bena i en fart. At lokalene var totalt uegnet som arkivlokaler hadde man ikke tid til å ta hensyn til. Her var et utall små kontorer med teppebelagte gulv som var umulig å rengjøre, flere toaletter som medførte vannskaderisiko, store vindusflater som ga temperatursvingninger og utgangsdører som enhver person med skrutrekker kunne ha forsert.

Ute i de berørte etatene pustet de ansatte ampert men lettet ut da de fikk beskjed i 11. time om at det var etablert et fjernarkiv. De hadde mildt sagt undret seg på hvor de skulle gjøre av den siste resten av arkivene.

Nå som problemet ble sett på som løst, veltet det arkiver inn dørene på Tveita, stort sett i løpet av siste uke i juni. I en periode, til man hadde fått

Marie Lyngen

var leder for Bydelenes Dokumentasjons-senter fra 1990 til 1992

installert rullende reoler i deler av lokalene var kaoset omtrent totalt.

I 1988 var fjernarkivet administrativt tilknyttet Ressursgruppa i Bydelsavdelingen i sentral-administrasjonen. Fra 1989 ble det tillagt bydel Hellerud som et byomfattende tiltak og omdøpt til Bydelenes Dokumentasjonssenter. Men det fikk et så knapt og usikkert budsjett at det stort sett gikk med til lønn til den ene fast ansatte, husleie og andre faste utgifter.

Egentlig ikke så ille

Hva var det så som møtte en når en kom inn dørene på Dokumentasjonssenteret for første gang?

Noen hadde vel funnet det avskrekkende: en støvete ørken av noen lokaler som stort sett manglet taklys, gebrekkelig gammelt kontorutstyr, pinlig flekkete møbler, en livsfarlig gammel støvsuger utlånt fra kommunearkivet, en ubrukkelig skrivemaskin, noen blyantstubber og en knurrende og knirkende gammel datamaskin. Det fullstendige kaos? Man kunne kanskje tro det når man åpnet en dør til et rom der arkivboksene var kastet inn hulter til bulter fra gulv til tak slik at det var umulig å få en fot innenfor. En del arkiver var heller ikke pakket ut av kartongene de kom i.

I starten var det, som nevnt, syv etaters etterlatenskaper som fylte lokalene. Senere kom arkivene fra HVPU, Sigøynerkontoret og Ungdomskontorets storbyavdeling.

Man hadde regnet med at det ville bli noe etterspørsmål etter saker fra arkivene, men sannsynligvis ikke av det omfang som forelå. Telefonen sto ikke stille. Det strømmet inn forespørslar fra bydelsbarnevernet som lette etter klientmapper, klienter

som ville se mappa si, tidligere ansatte som ville sikre seg en sluttattest, pensjonskassa som ikke hadde fått melding om avsluttede arbeidsforhold, folk som trengte vaksinasjonsattester, skolehelse-søstre som skulle fremskaffe journalen til barn som hadde vært flere år i utlandet, bydelsadministrasjoner der man ikke fant originale avtaledokumenter og kontrakter, noen kunne ha et tvingende behov for kopi av et brev Kontoret for eldreomsorg hadde sendt ut for ti år siden eller et vedtak fattet av Helserådet en gang rundt 1975.

Man hadde forutsett forespørsmål etter barnevernsaker. Derfor var dette arkivet registrert og satt på plass i reolene på et tidlig tidspunkt. Når det gjaldt personalsakene, hadde de som sendte arkivene fra seg gjort en fantastisk jobb med listeføring, og dette forenklet letearbeidet betraktelig. Dette var også tilfelle for de fleste sakarkivene. Det var bare ett virkelig kaosarkiv: skolehelsetjenestens journaler. Dette forårsaket så mye jammer og bestyr at det ble nødvendig å engasjere en person til å ordne arkivet. Det var tusenvis av journaler og tok åtte måneder å få orden på.

Arkivene var ellers helt vanlige arkiv fra helse- og sosialtjenesten. Møtebøker og kopibøker, sakarkiv, klient- og pasientarkiv og personalarkiv. Det var serier som stort sett skulle bevares. Men det var også store mengder regnskapsmateriale og diverse rusk som etter hvert skulle kasseres.

Arbeidet med å skaffe tilfredsstillende oversikt førte til et utstrakt katalogiseringsarbeid der arkivene ble registrert i henhold til "allment arkivskjema". Det totale volumet var overveldende, da alt var vel satt i reoler og lot seg måle, var det ca 1 600 hyllemeter.

Snipp, snapp, snute ...

I 1992 fikk Oslo kommune en egen fagetat for arkiv, Byarkivet. Det var da naturlig at arkivene på Tveita ble innlemmet i denne etaten. En ny flytteprosess foresto. Noe havnet i Økernveien 11 og noe i Maridalsveien 3, før alt i 1999 ble samlet på sistnevnte adresse.

I Byarkivets magasiner finnes en del kartonger med snutter og biter av arkiv som stammer fra Tveita og, som når sant skal sies, ikke er ordnet den dag i dag. De arkivene som var fulle av binders, plastomslag og strikk er fremdeles i samme tilstand. Og man kan undre seg over hvor det er blitt av de savnede skolehelsekortene som aldri ble funnet. Arkivverdenen er med andre ord langt fra perfekt.

Men originale kontrakter og avtaler var hele tiden betryggende plassert i depot, bl.a. hos kemneren.

Exit Tveita senter. Oslos mest tvilsomme arkivlokale ble tømt i 1994. (Foto: Reidun Hauge)

Bevaring og kassasjon

Hva skal vi ta vare på?

Eksisterende regelverk for bevaring og kassasjon gir en del anvisninger for hva som skal bevares og hva som kan kasseres, men inneholder mange mangler. Mye materiale er ikke beskrevet av regelverket og kassasjonsprinsippene som ligger til grunn er utdaterte. Hvordan skal regelverket anvendes inntil det kommer et nytt regelverk?

Av Anne Marit Noraker

Man har i dag ikke anledning til å kassere offentlig arkivmateriale uten at man har hjemmel for det i lovverket eller samtykke fra Riksarkivaren, kan vi lese i arkivloven § 9k. I arkivforskriften § 3-21 står det at det er forbudt å medvirke til at arkivmateriale blir kassert i strid med forskriften, og at det skal utarbeides kassasjonsregler for materiale som ikke kommer inn under arkivforkriftens regler for arkivbegrensning og bevaring (se egen ramme).

Arkivforskriften gir videre Riksarkivaren myndighet til å utarbeide generelle kassasjonsregler for fylkeskommuner. Riksarkivaren kom derfor med nytt regelverk 01.01.2000, som innenfor emnet kassasjon i det alt vesentlige faller sammen med Ret-

ningslinjer for arkivbegrensning og kassasjon i kommunale arkiv fra 1987.

Gjeldende retningslinjer bygger på en arkivnøkkel som aldri har vært i bruk i Oslo. For å gjøre Riksarkivarens retningslinjer anvendelige her i kommunen, utarbeidet Oslo byarkiv i 1994 *Midlertidige retningslinjer for arkivbegrensning og kassasjon i Oslo kommunes arkiver*. Retningslinjene gjelder inntil Riksarkivaren kommer med nytt regelverk for bevaring og kassasjon.

Problemer ved det gjeldende regelverket

Det er flere forhold som er problematisk ved det gjeldende regelverket, både fordi det inneholder mange mangler og fordi kassasjonsprinsippene som ligger til grunn er gått ut på dato.

Arkivbegrensning og kassasjon er viktige prosesser for å hindre at dyre arkivmagasiner fylles av materiale ingen har bruk for eller interesse av. (Foto: Kjetil Mortensen)

Som hovedregel er det slik at alt offentlig arkivmateriale skal bevares, med mindre man har hjemmel for noe annet. Å få oversikt over disse hjemlene kan være lettere sagt enn gjort. Begrepsbruken er på mange områder avleggs. Mange saksområder mangler helt, og regelverket er lite relevant med hensyn til å vurdere bevaringsverdighet for mye av informasjonen i fagsystemer og andre databaser.

Kassasjonsreglene er tett knyttet opp mot saker, arkivserier og inndelingen i en arkivnøkkel. Dette er på mange måter uheldig, ikke minst fordi bevaringsverdien for en og samme serie kan variere fra virksomhet til virksomhet, fordi det krever høy bevissthet om bevaringsverdi idet man påfører arkivkoder og fordi dette forutsetter at kassasjonsreglementet endres når arkivnøkkelene endres.

De eksisterende retningslinjene sier mest om hva som kan kasseres, mens det legges liten vekt på det som skal bevares. Dette samtidig som man i ettertid bryr seg mer om hva burde vært bevart, enn hva som burde vært kassert.

Det knytter seg ellers en del problemer til utvalgskassasjon, dvs. at deler av en arkivserie blir bevart etter bestemte utvalgs-kriterier, som dato, måned, år, bokstav, geografisk område osv. Hensikten med metoden var for så vidt god; man har gått inn for kassasjon av en del type materiale av økonomiske hensyn og plassbehov, samtidig som mange ukritisk har fulgt anbefalingene i regelverket, uten faglig å vurdere om det likevel eksisterer et behov for bevaring.

Hvordan skal regelverket praktiseres?

Inntil nye retningslinjer kommer, bør man være varsom med å foreta kassasjon av offentlig arkivmateriale. Man kan kassere etter reglene hvis det helt klart ikke foreligger behov for bevaring. Kassasjon bør konsentreres om det som monner, dvs. om de seriene som har så stort omfang at kassasjonen

gir en praktisk gevinst. I praksis vil det si rutinemessige enkeltsaker og enstypesaker av et visst omfang.

Selv der retningslinjene anbefaler kassasjon, bør det *alltid* foretas en selvstendig faglig vurdering av hva virksomheten, kommunen eller brukere av kommunale tjenester vil ha behov for av dokumentasjon. Dette gjelder særlig materiale som ikke er beskrevet i retningslinjene. Ta alltid kontakt med Byarkivet når det gjelder vurdering av bevaringsbehov. Er man i tvil, skal man ikke forta noen kassasjon.

Når det gjelder klientmapper hvor utvalgskassasjon er foreslått, bør nok utgangspunktet for bevaring være at man tar vare på mappene så lenge virksomheten selv eller klientene kan tenkes å ha behov for dokumentasjonen – og i minst ti år etter "utskrivning". Skal man bevare utvalg for fremtidens forskere, vil det antagelig være mer hensiktsmessig å gjøre dette ved å bevare for eksempel hver tiende årgang. Riksarkivaren har da også sendt ut melding om at kassasjon som følger av regelverkets bestemmelser om statistiske utvalg, bør *utsettes* til det nye regelverket kommer.

Veien videre ...

Arkivene i Oslo kommunes virksomheter utgjør til sammen mer enn førti tusen hyllemeter, og mengden øker for hvert år. Av plasshensyn er det lite økonomisk å ta vare på alt. Hvordan skal vi klare å ta vare på de riktige tingene for ettertiden? Hvordan kan vi vite hvilken dokumentasjon som vil bli etterspurt?

Og hva med den økende mengde elektronisk materiale? Her er ikke plasshensyn et argument for kassasjon, men skal vi klare å ta vare på alt i tilgjengelig form for ettertiden, *kan* det likevel være aktuelt å sette visse kriterier for hva som skal bevares. Samtidig er det umulig å på forhånd skulle forutse hvilke problemstillinger som kan vekke interesse i fremtiden.

Definisjoner:

(jf arkivforskriften §§ 3-18 – 3-21)

Bevaring vil si at arkivmateriale blir oppbevart for fremtiden og avlevert til arkivdepot.

Kassasjon vil si at arkivmateriale som har vært gjenstand for saksbehandling eller hatt verdi som dokumentasjon, blir tatt ut av arkivet og slettet eller destruert. Arkivforskriften fastsetter at man ved bortsetting skal skille ut materialet som skal kasseres. Materialet som etter godkjente regler skal kasseres før eller på tidspunktet for bortsetting, fjernes og destrueres i forbindelse med bortsettingen. Det som skal kasseres senere, skilles ut og stilles opp for seg.

Arkivbegrensning er å holde utenfor eller fjerne fra arkivet dokumenter som verken er gjenstand for saksbehandling eller har verdi som dokumentasjon. Arkivbegrensning skal primært hindre at overflødig materiale kommer inn i arkivet. Arkivbegrensning foregår i tre omganger; først og fremst ved poståpning, men også ved arkivlegging og bortsetting. Desto mer overflødig materiale man klarer å luke ut tidlig i prosessen, desto bedre. Arbeidet kan lettes ved at den enkelte virksomhet lager en egen liste over materiale som skal arkivbegrenses.

Oslo kommune trenger derfor en plan for bevaring av kommunens dokumentasjon, på samme måte som vi trenger en lokal, veiledende bevaringsplan for hus i Oslo (jf. Byantikvarens "gule liste"). Sentrale retningslinjer fra Riksarkivet vil være til hjelp for å gi føringer i forhold til bevaring og kassasjon. Samtidig kan et slikt felles regelverk neppe løse enhver problemstilling rundt bevaringsbehov i den enkelte etat eller i den enkelte norske kommune. For Oslo kommune er det derfor viktig at Byarkivet og virksomhetene i fellesskap fortsetter å vurdere bevaringsbehov for kommunens dokumentasjon – med utgangspunkt i det til enhver tid gjeldende regelverk.

Arkivforskriften poengterer behovet for å utvikle bevaringsplaner i det enkelte organ som skal gi oversikt over hva som skal bevares, hva som skal kasseres og eventuelt hvor lenge materialet skal oppbevares før kassasjon. Slike planer hører med til arkivplanen.

Kilder:

Bjørn Bering "Utarbeidelse av retningslinjer for bevaring av kommunale arkiver" i *Arkivmagasinet* 3/01
 Arne Skivenes "Thimeutvalget – en rekapitulering og vurdering" i *Arkivmagasinet* 3/01
 Ivar Fonnes: *Arkivhåndboken*, 2000
 Torkel Thime "Retningslinjer for bevaring av kommunale arkiver" i *Arkivråd* 2/99

Hva skal bevares?

(jf arkivforskriften § 3-20)

- Arkivmateriale eldre enn 1950
- Møtebøker, forhandlingsprotokoller, referatprotokoller, møtereferat og eventuelle vedleggsserier til disse
- Virksomhetens egne årsmeldinger
- Kopibøker
- Journaler/journaldatabase
- Andre former for registre og hjelpemidler som kan brukes til fremfinning i arkivet
- Arkivnøkler som virksomheten tidligere har brukt
- Arkivplaner
- Presedenssaker
- Originalt kartmateriale
- Tegninger og fotografier med tilknytning til saksbehandlingen
- Grunnlagsmateriale, innstillinger, protokoller/referat og endelige vedtak fra styrer, råd, nemnder og utvalg

Hva skal arkivbegrenses?

(jf arkivforskriften § 3-19)

- Trykksaker, rundskriv og annet mangfoldiggjort materiale. Unntak:
 - det organet som har utferdiget slikt materiale skal arkivere ett eksemplar og nødvendige forarbeider
 - dokumenter som fører til saksbehandling eller er nødvendige vedlegg til en sak
- Konsepter, utkast, kladder, ekstra kopier, interne meldinger mv. som ikke har verdi for saksbehandling eller dokumentasjon. Unntak:
 - konsepter med notater/påtegnelser som er nødvendige for å forstå saken og den sammenhengen den står i
 - kopi av utgående brev
 - andre kopier m.v. som er nødvendige vedlegg til en sak
- Tekstbehandlingsfiler o.l.
- Sakspapirer som medlemmer av offentlige utvalg mottar. Unntak:
 - dokumenter som må regnes som saksdokumenter for organet medlemmet representerer
- Annet materiale som verken er gjenstand for saksbehandling eller har verdi som dokumentasjon.

Etablering av digitalt arkiv i Plan- og bygningsetaten

Siden midten av 90-tallet har flere og flere virksomheter i kommunen innført skanning og elektronisk lagring av inngående korrespondanse. De elektroniske dokumentene blir dermed tilgjengelig direkte på den enkeltes PC. Plan- og bygningsetaten i Oslo kommune har valgt å gå et skritt videre; i tillegg til at alle inngående dokumenter etter hvert skal skannes, skal også store mengder historisk materiale digitaliseres. Både interne og eksterne brukere av etatens arkivmateriale antas å dra stor nytte av dette prosjektet.

Rolf A. Flaa, er prosjektleder for EDA i Plan- og bygningsetaten

Av Rolf A. Flaa

Plan- og bygningsetaten har ansvaret for kommunens arealplanlegging, plan- og byggesaksbehandling, eiendomsdeling, eierseksjonering, utarbeidelse av situasjonskart, byggpåvisninger og ansvaret for forvaltningen av kommunens tekniske kartverk, eiendomskartverk og reguleringskartverk. Etaten er utredningsorgan for byrådet og har ca. 400 stillinger.

Virksomhetsideen er å være hovedpådriver i Oslos byutvikling ved å:

- Utøve profesjonell service og forvaltning til næringslivet, boligbyggere og andre brukere eller berørte parter av kart-, plan- og byggesakstjenester, herunder tilrettelegge for brukermedvirkning.
- Gi faglige råd og veiledning til byrådet, aktører i byutviklingen og samfunnet forøvrig om vern og utvikling av byen.
- Initiere og delta i diskusjoner og prosesser om byutviklingen.

Et sentralt mål er å forenkle og redusere saksbehandlingstiden for de ulike byggesakene, både internt og for etatens kunder og brukere.

Plan- og bygningsetaten har allerede etablert og videreutviklet www.byggesak.com, som daglig besøkes av ca. 3500 brukere. Det er også etablert bestillingstjenester for kartdataformidling på dette nettstedet som bidrar til å yte enda bedre service overfor brukerne. Bestillings- og selvbetjeningsløsningene for kart/kartdata vil kunne utvikles til å håndtere andre typer produkter, f.eks. arkivalia, både analoge og digitale.

Etablering av digitalt arkiv (EDA)

EDA-prosjektet, som ble etablert i mars 2001, skal bidra til å effektivisere saksbehandlingen i etaten. Dette skal oppnås ved at dagens bruk av papirbaserte saksmapper med inngående post og nødvendige dokumenter fra arkivet, erstattes av digitalisert inngående post og bruk av digitalisert arkiv.

Digitaliseringen skal skje gjennom elektronisk innsendt materiale, skanning, indeksering og lagring av dokumentene som deretter kan gjenfinnes, vises og gjenbrukes ved hjelp av DocuLive¹ og andre IT-systemer av etatens ansatte.

Prosjektmålet er å etablere et digitalt arkiv. Videre er det satt opp ulike delmål: skanne innkommende post, skanne aktive/levende saker, skanne arkivalia, indeksering og lagring og til slutt gjenfinning, visning og gjenbruk av de digitale dokumentene.

Prosjektorganisering

EDA-prosjektet er organisert som seks delprosjekter. Delprosjekt 1 er kunnskapsinnhenting og anskaffelse av utstyr og programvare for skanning av inngående post og arkivalia. Delprosjekt 2 er testdrift og etablering av løsning for skanning av inngående post. Delprosjekt 3 går ut på å utrede hva som skal skannes i arkivene, i hvilken rekkefølge og alternative organiseringsmåter/strategier for skanning av arkivalia. Etablering av skanningstjeneste for arkivalia i stor skala er delprosjekt 4, mens pilotprosjekt for bruk av skannet inngående post og digitale arkivalia i saksbehandlingen er delprosjekt 5. Delprosjekt 6 er å skanne arkivalia i stor skala.

Det er etablert styringsgruppe, prosjektgruppe og aktivitetsansvarlige/grupper for å gjennomføre

¹ Etaten benytter i dag arkivsystemet DocuLive versjon 5.1 som er basert på Noark-3 standarden.

prosjektet, med en relativt bred faglig sammensetning.

Status

Delprosjektene 1, 2, 3 og 5 er på det nærmeste gjennomført, mens delprosjekt 4 er planlagt avsluttet i april. Skanning av innkommende post i begrenset omfang startet 1. februar i år.

Bulk-skanning av ferdigbehandlede byggesaker, som tidligere ble mikrofilmet, startet i desember 2001. Mikrofilmingen ble derfor lagt ned i månedskiftet november/desember 2001.

Skanning av plan- og reguleringsaker er planlagt å starte primo mars, mens skanning av byggesaker som befinner seg på microfiche er planlagt å starte medio mai. Varigheten av delprosjekt 6 vil være avhengig av størrelsen på de årlige budsjett-rammene prosjektet kan få.

Det anslås at det finnes i størrelsesorden 10-12 mill. papirbaserte dokumenter (ark) og 2 – 2,5 mill. dokumenter på mikrofilm i etatens arkiver. 2 – 2,5 mill. dokumenter er større enn A4. Av disse er 3 – 400 000 på mikrofilm. Arkivmengden vokser med ca. 90 000 saker, eller anslagsvis 450 000 dokumenter (ark) pr. år. Totalt legger arkivene beslag på ca. 1000 m² av etatens arealer.

Skannestrategi

Ledelsen har bestemt at skanningen skal gjøres i følgende prioriterte rekkefølge:

- innkommende post
- aktive/levende saker
- arkivalia
 - på bestilling/etter behov
 - saneringssaker (ferdigbehandlede byggesaker, som tidligere ble mikrofilmet)
 - plan- og reguleringsaker
 - byggesaker
 - måle-og delesaker
 - administrative saker
 - heissaker

Plan- og bygningsetaten har valgt å skanne papirbasert arkivalia i egen regi og i egne lokaler. Skanning av bestemte arkivserier kan imidlertid bli satt bort til et eksternt firma.

Det planlegges for eksempel at skanning av byggesaker på mikrofilm i sin helhet skal settes bort.

Skanneutstyr og programvare

For å kunne skanne så store mengder materiale av så forskjellig format, trenger man en nokså avansert maskinpark. Følgende utstyr er kjøpt inn og installert, primært for skanning av innkommende post og aktive/levende saker, men også til bruk for skanning av papirbasert arkivalia:

- 1 stk. Kodak 1500D sort/hvitt-skanner med arkmater og "flatbed" med mulighet for bokskanning. Format opp til A3-størrelse. Kapasitet 50 ark per min.
- 1 stk. Kodak 2500D sort/hvitt-skanner med arkmater. Format opp til A3-størrelse. Kapasitet inntil 60 ark per min.
- 1 stk. Kodak 3590C farge og sort/hvitt-skanner med arkmater. Format opp til A3-størrelse. Kapasitet inntil 85 ark per min.
- 1 stk. Contex Magnum 3050 farge og sort/hvitt-skanner. Format opp til 50" bredde og 1,6 cm tykkelse.
- 1 stk. Contex Magnum 3050 sort/hvitt-skanner. Format opp til A0-størrelse
- PixEdit og Kodak skanneprogramvare.
- Leveransen innbefatter også en videreføring av Kodak skanneprogramvare for digital stempeling av saks- og dokumentnummer. Funksjonen gjør at man kan opprettholde sporbarheten ved utskrift fra det elektroniske arkivet.
- PixView som standard viewer for etatens saksbehandlere, ellers Kodak-viewer som standard.

Det er for øvrig kjøpt inn og installert to microfiche-skannere til bruk i Infobanken.

Arbeidsprosessen under skanning

Prosessen med å skanne starter med sortering av innkommende post, eventuelt arkivalia, etter en forhåndsbestemt fil-/dokumentstruktur for de ulike fagsakene: byggesak, måle og delesak, plan- og reguleringsak, administrativ sak og heissak. Hver sak journalføres/oppdateres deretter i DocuLive og det produseres et hovedskilleark med strekkode med saks- og dokumentnummer fra DocuLive. Hovedskillearket legges foran hvert dokument.

Hver sak deles videre opp i flere underbilag ved hjelp av underskilleark med strekkode. Dokumentene blir deretter skannet, kontrollert og tilslutt importert til DocuLive. Digital stempeling blir påført dokumentene automatisk når de prosesseres. De skannede dokumentene er nå tilknyttet journalposten i DocuLive som elektroniske filer.

Veien videre

Papirarkivet vil ennå en stund være etatens egentlige arkiv. De elektroniske versjonene er foreløpig bare å regne som arbeidskopier. Planen er at man på sikt skal gå over til et fullverdig elektronisk arkiv uten et parallelt papirarkiv slik som arkivforskriftens § 2-13 åpner for. En slik overgang krever godkjennelse fra Byarkivet i henhold til Arkivinstruks for Oslo kommune punkt 2.3.

Arkivene ut til folket!

Australia går foran på formidlingsfronten

I landet "down under" kan de ikke skille med svært gamle arkiver i tradisjonell forstand. Både fordi de hvite kolonistorenes historie er så kort og fordi urbefolkningens kilder er "story telling" (historiefortelling) og muntlig historie. Det de kan skille med, derimot, er arkivinstitusjoner som tar formidling på alvor og satser på dette feltet i form av utstillinger og nettilbud.

Ellen Røsjø fikk et stipend fra Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening som hun brukte på en studiereise til australske arkivinstitusjoner sammen med danske, norske og svenske kolleger i januar i år.

Av Ellen Røsjø

Australias riksarkiv (National Archives) tar seg av samveldets eller den føderale regjeringens materiale. Arkivene starter i 1901 da føderasjonen ble etablert. Institusjonen har fire hundre ansatte, med hovedsete i Canberra og kontorer i hver stat og Northern Territory.

Tidligere hadde Riksarkivet fokus på oppbevaring og ordning, og hadde i sin forvaring en masse bortsetningsarkiver for arkivskaperne. Det var rett og slett et lager hvor man også drev med kassasjon, utvikling av seriesystemet og datasystemet. Målgruppa var akademikere, materialet var vanskelig tilgjengelig, og mindre enn én prosent av det ble brukt.

"So much in store for you!" – plakat fra foredragssalen i National Archives. (Foto: Ellen Røsjø)

Fra lager til skattkammer

I 1990 fikk institusjonen etter mye motstand gjennomslag for at man bare skal oppbevare bevaringsverdig materiale, mens private firma skulle ta seg av annet materiale. Tanken er nå først og fremst at samlingen skal brukes. Riksarkivets ansatte har derfor fått endrede oppgaver. De lager egne utstillinger, som de ser på som en tolkning av kildene. I begynnelsen møtte de stor motstand på at de kunne tillate seg å gjøre det. Men det er Riksarkivets politikk å bryte ned grensene mellom museer og arkiver.

Gjennombruddet kom med utstillingen "Between two worlds" i det internasjonale urbefolkningsåret i 1993. Man valgte "the stolen generation" som tema for å belyse politikken med å fjerne barn av blandingsherkomst fra familiene sine.

I en femti års periode fra 1912 ble to av tre barn av blandingsherkomst tatt fra sine foreldre. Denne befolkningen vokste mellom 1911 og annen verdenskrig fra rundt 10 000 til 25 000. Det førte til stadig strammere regulering av livene deres og lover som ga tillatelse til å ødelegge familier.

Et overslag i staten New South Wales viste at mens ett av tre hundre ikke-urbefolkningsbarn ble fjerna fra sine foreldre, så var tallet for urbefolkningen ett barn av seks. Bare i New South Wales finnes det om lag hundre tusen personer av urbefolkningen som ikke kjenner sine familier eller samfunn.

I denne staten startet politikken med å skille "nær hvite" barn fra sine mødre så tidlig som i 1883. Myndighetene hadde lenge ganske fritt spillerom. Først i 1939 ble det nødvendig med et rettslig avhør, men ofte var dette en ren formalitet. I institusjonene ble barna skjult og fikk beskjed om å glemme landet sitt. Guttene fikk oftest lære å bli ufaglærte arbeidere, og jentene fikk trening i å bli hushjelper.

De utstillingsansvarlige intervjuer seks personer som hadde bodd på statsdrevne "halvkaste"-institusjoner og mista kontakten med familien og kulturen sin. Deres muntlige historier avdekker hvilken ødeleggende virkning dette fikk for livene til enkeltmennesker. I kontrast til dette viser det offentlige brev og rapporter den til dels sjokkerende åpne, fornuftsmessige forklaringen på politikken med å fjerne barna.

Riksarkivet hadde et godt budsjett og ni måneder til å forberede utstillingen, som gikk over hele Australia i flere år. Det framgår av besøksboka at den rørte folk. Den skapte bevissthet i samfunnet rundt følgene av politikken overfor urbefolkningen, særlig at det fikk katastrofale følger for mange av de tusener av barn av blandingsherkomst, som ble tatt fra urbefolkningsmødrene og familiene sine.

En hensikt var å gjøre dette kapitlet i australsk historie kjent for hele det australske samfunnet. Emnet satte også fokus på hvor viktige arkivene kan

være for å hjelpe familier i å gjenforenes. Den australske arkivarforeningen ga siden, på årsmøtet sitt i 1996, et etisk løfte om å hjelpe urbefolkningen i å få tilgang til kilder om egen kulturarv og historie.

Utstillingen var vellykket også sett fra et museumssynspunkt. Før var Riksarkivet ukjent blant folk. Med ett skifta det rolle fra nasjonens lager til skattkammer. Det oppfattes nå på linje med National Library og National Gallery. Navnet skifta faktisk også fra Australian Archives til National Archives.

Siden har det blant annet produsert en utstilling til føderasjonens hundreårsjubileum i 2001. Penger til ei lærebok for skolen og til en CD er det også blitt. De brukte lærere under arbeidet og vant en pris for beste lærebok. Hele tida sørger de for å publisere utstillingene parallelt på Internett.

"Documents don't grab you"

Riksarkivet har et eget skole-/utdanningsprogram der de retter seg mot elever i den videregående skolen, ikke grunnskolen. De har også et program for offentlige arrangement. Her kjørte de sist en foredragsserie med tittelen "Where to now Australia?" Det ble sett på som et uvanlig prosjekt for en arkivinstitusjon å skulle bry seg med framtida. Foredragene viste seg veldig populære. De måtte kjøres en gang til, og ni hundre mennesker kom! Det viste at deres dristighet ble godt mottatt. Å ta standpunkt var ikke farlig, tvert imot førte det til diskusjon, kunne de oppsummere.

Hvordan skaffer de seg så publisitet rundt sine aktiviteter? De sender ut presse-/mediemelding i god tid. En historieforteller forbereder programmet. Journalistene får spesialbehandling i å se på kilder, og

Fra utstillingen "Who shares Australia? 1907 to 1971" i National Archives. (Foto: Ellen Røsjø)

det blir presisert at arkivinstusjonen skal krediteres. Og de får store oppslag. Formidling er en utfordring fordi dokumenter ikke griper deg uten videre. Folk må rettledes.

Et annet utslag av at Riksarkivet er blitt mer synlig, er at allmennheten bryr seg mer om hva de gjør. Da de begynte med en ny verddivurdering (appraisal) og påfølgende kassasjon av eget materiale, møtte det motstand fra offentligheten i avisdebatter. Da arkivbygningen i Brisbane var til salgs, vakte det oppstyr. Ti år tidligere ville ingen visst at de var der.

På Riksarkivets nettsted har publikum siden april 2001 kunnet bestille kopier direkte. Kopier av dokumentene blir digitalisert på forepørsel, og de oversvømmes av henvendelser. Derfor er det dessverre tre måneders ventetid. For en billig penge blir tusenvis av dokumenter digitalisert og publisert på nettet. Tilbudet er positivt mottatt av publikum som ikke trenger å komme på lesesalen. Og igjen: flere får tilgang til å se hva som finnes i Riksarkivet.

Perspektivet for de fleste av institusjonene i Australia har de siste åra dreid fra et tjenesteperspektiv

for nasjonal, statlig eller lokal regjering til det å tjene samfunnet som helhet. Det har slått gjennom i bevaringspolitikken, i den utadretta virksomheten og i forholdet til arkivskaperne. Før var arkivinstusjonene opptatt av å tjene arkivskaperne raskt, så disse ble kvitt materialet sitt. Det ble snudd opp ned, og arkivinstusjonene skal nå spørre seg: hvilke behov tjener de?

På grunn av den høye profilen er også det alminnelige publikum blitt opptatt av kassasjon når de rydder opp i sine gjemmer. De kaster seg ut i debatt om det er riktig å kaste det de gjør. Riksarkivet vil heretter også legge ut sin innstilling i kassasjons-spørsmål på nettet så publikum kan gi tilbakemelding. Argumentet er at fordi Riksarkivet gjør jobben på vegne av samfunnet, må samfunnet få lov til å mene noe om det. En slik interesse fra allmennheten burde være en drømmesituasjon også for norske arkivinstusjoner. Vi kan la oss inspirere ...

Nettsted:

www.naa.gov.au

Felles fotonettsted for hele Australia

PictureAustralia er et felles nettsted med bilder fra Australia som kulturinstusjoner samarbeider om. Stedet har allerede fått tredve tusen brukere i måneden.

Av Ellen Røsjø

PictureAustralia ble etablert fordi det var et behov hos brukerne for en landsomfattende oppdager-tjeneste ("national discovery service"). Brukerne fikk fordelen av å ha ett nettsted som inngang til mange samlinger, det er lett å søke og man får adgang til et vidt spekter av bilder og veiledninger. Fordelen for arkivskapere og arkivinstusjoner er at de synliggjøres og at bruken av fotomaterialet deres øker. De får et bredt spekter av brukere, og de oppnår økt samarbeid. Hver gang en instusjon slutter seg til, publiseres et postkort med et bilde fra deres samling som masseproduseres og distribueres gratis til bibliotek, kafeer og skoler i hele landet.

Når du klikker på et bilde, får du det opp i Dublin Core metadata på den enkelte instusjonens nettsted. Det letter søkbarheten for folk som slipper å tenke om de skal se etter materiale i et bibliotek, museum eller arkiv.

Ved billedregistrering er tittel et minimum. Publikum kan kommentere bilder og gi tilleggskommen-

tarer tilbake. Basen har i dag 530 000 bilder. Bildene i basen er fritt tilgjengelig for personlig bruk, mens profesjonell bruk må avtales med den enkelte depotinstusjon.

Det er stor variasjon i emneord eller nøkkelord og variasjon i måten instusjonene har lagt inn sine originale data. Detaljeringsnivået er ikke alltid tilstrekkelig fordi metadata er blitt skapt over årtier til bruk i en annen kontekst. Men billedsamlinger som er gjort klar for nettet kommer likevel med i felles-søket på det nivået de er registrert via en automatisert konverteringsprosess.

Instusjonene som deltar betaler en årlig avgift. Prisen er 5000\$ (25 000 kr) for store og 2000\$ (10 000 kr) for mindre instusjoner. Små instusjoner oppfordres også til å samarbeide – for eksempel kan mindre bibliotek komme under sitt statsbibliotek.

Tre personer leder PictureAustralia-prosjektet, to er engasjert på IT og vedlikehold, og i tillegg kommer hjelp fra instusjonene.

Nettsted:

www.pictureaustralia.org

Grundig om byens vannhistorie

Vann- og avløpsetaten fylte 125 år i fjor og benyttet anledningen til å gi ut en fyldig jubileumsbok. Her får vi historien om byens gamle vannledninger, de store kloakkene, renseanleggene, hullene i gatene og mye generell byhistorie.

Rekken av bokutgivelser ved kommunale etatsjubiléer er de siste årene blitt ganske lang, og man får nesten et inntrykk av at etatene kappes om å gi ut de flotteste bøkene. Det er all grunn til å glede seg over en slik edel kappestrid, særlig fordi bruken av forfattere med både historie-kompetanse og fagspesifikk kunnskap har blitt gjennomgående.

"Under byens gater" føyer seg godt inn i denne stimen. Forfatteren, Tor Are Johansen, er konservator ved Norsk Teknisk Museum og bruker sine store kunnskaper både om det rent tekniske og om samfunnsutviklingen omkring til å skape en lettlest og levende framstilling. Visst går det mange steder i detalj, slik at det blir studier i kommunal vedtaksprosedyre og et solid referanseverk for de tekniske sider ved Oslos vann- og kloakkhistorie, men først og fremst er verket en solid utlegging av hvordan kravet om at byen trengte rent drikkevann utviklet seg og hvordan byens myndigheter møtte dette.

Johansen gjør grundig rede for hvordan forståelsen av smittespredningen utviklet seg og trakk oppmerksomheten bort fra støv og stank til sikring av vannkildene. At tredve tusen fikk magesjau etter at man gravde ned innvoller og blod fra slaktning av 250 sauer ved Maridalsvannet og andre eksempler gir et illustrerende blikk inn i vår nære fortid. Slike historier er med å forklare hvorfor det har vært så om å gjøre å få redusert bebyggelse og dyrehold i Maridalen.

Svært viktig var også kampen for å få spillvann og stinkende kloakk vekk fra gatene og ut i fjorden.

I nyere tid er også kravet om en ren fjord og rene elver kommet, slik at man kan bade trygt på Bygdøy og vandre langs ei elv som i generasjoner bare hadde vært stinkende og grå. Historien om kloakknettet og renseanleggene legger derfor beslag på nesten halvparten av de drøyt to hundre tekstsidene.

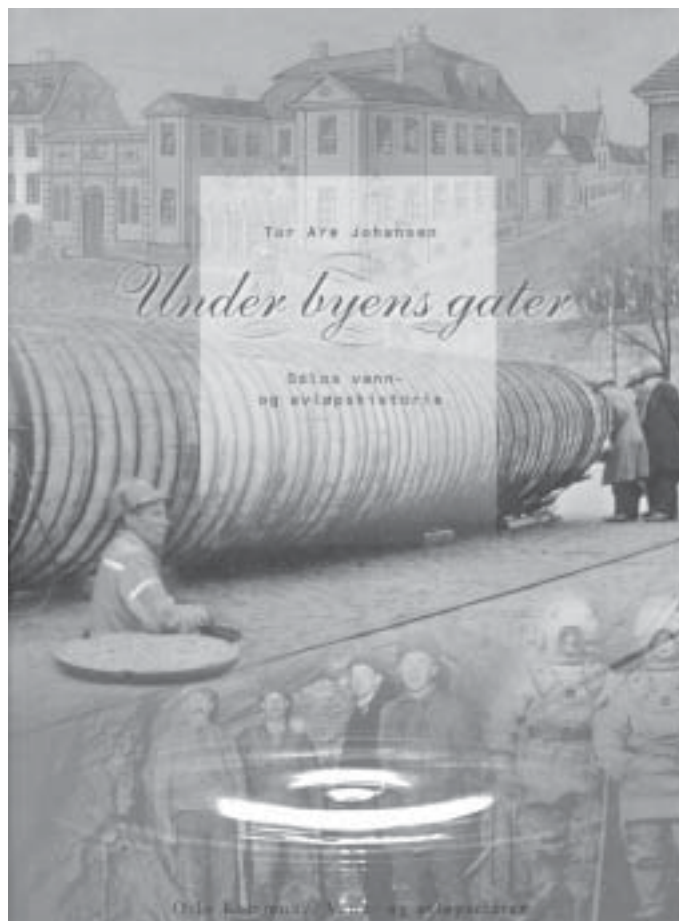
Boka er gjennomillustrert, med fotografier, planjer, kart og mange utsøkte tegninger fra etatens eget arkiv. Det er derfor noe påfallende at den

fyldige kildeoversikten ikke nevner én eneste utrykt kilde. Forfatteren har da vitterlig brukt både Byarkivet og etatens eget arkiv. Fotografiene, som spenner fra glimrende profesjonelle svart-hvitt-arbeider fra forrige århundres ungdom til nye fargesprakende amatørsnapshots burde det også stå fotografens navn ved. Bare å henviser til arkiv eller billedbyrå er svakt, særlig når bildene finnes i flere arkiver eller samlinger, og man bare ved noen klikk på Byarkivets nettsider kan finne de samme bildene og fotografens navn. Men disse innvendigene til tross: Billed-

materialet er fyldig og variert, og boka har en luftig og tiltalende design.

Vi skal være forsiktige med å dele ut medaljer i klassen for etatenes jubileumsbøker. Men Vann- og avløpsetatens bok setter, med sin grundighet, leservennlighet og gode balanse mellom etatens indre historie og sektorens ytre historie, i alle fall lista høyt for etater som senere måtte sysle med bokplaner.

Leif Thingsrud

Arkivnøkkel på web

Det er nå lagt ut en elektronisk versjon av Arkivnøkkel for Oslo kommune på Byarkivets hjemmeside. Dette er tredje utgave av nøkkelen, der rettinger av skrivefeil, tilføyelser og nye felles utbygginger er tatt med. Den er lagt ut som et PDF-dokument, som betyr at en ikke kan søke i nøkkelen, men må bruke stikkordsregisteret på tradisjonelt vis.

Arkivnøkkel finnes raskest under nyheter på våre hjemmesider. Gammel papirversjon av nøkkelen kan fortsatt kjøpes hos Byarkivet.

Det vil i den nye versjonen være henvisninger til alle lokale utbygginger. Disse utbyggingene vil være lagret elektronisk hos Byarkivet og kan fås ved henvendelse til oss.

Vi minner om at alle forslag til utbygginger skal godkjennes av Byarkivet. Dette både for at vi skal ha full oversikt over utbyggingene og for at andre skal kunne benytte seg av disse. En kan ellers risikere at flere bygger ut samme emne på ulike måter.

Byarkivet 10 år

29. januar var det ti år siden Bystyret vedtok opprettelsen av Byarkivet, og jubiléet ble markert med en mottagelse for byens politiske og administrative ledelse samt gjester fra andre arkivinstitusjoner.

Det web-baserte generalregisteret over bystyresaker ble presentert av arkivar Leif Thingsrud og offisielt åpnet av ordfører Per Ditlev-Simonsen. Dramaever fra Nissen videregående skole sto for det kunstneriske innslaget.

... dengang hu Maja sa "ja". Elevene fra Nissen videregående skole framførte visa om Enerhaugen sammen med en dramatisering av bystyredebatten om sanering. (Foto: Kjetil Mortensen)

Kurspåmelding på nettet

Du kan nå melde deg på Byarkivets kurs på våre internettsider www.byarkivet.oslo.kommune.no. Det elektroniske påmeldingsskjemaet har ligget på siden en stund, uten at det har fungert hundre prosent. Nå skal imidlertid teknikken fungere. Skjemaet finner du under "kurs" og "påmelding".

Åndsverklovseminar

5. februar arrangerte Byarkivet seminar om åndsverklovens betydning for bruk av arkivmateriale, som foto, saksdokumenter, kart og tegninger. Det ble blant annet fokusert på opphavsrett og utfordringer som Internett gir.

Innledere og foredragsholdere var Tor Breivik fra Riksarkivet, Arne Skivenes fra Bergen Byarkiv, Grethe Vollum fra Deichmanske bibliotek, Anne Oline Haugen fra Høgskolen i Hedmark og Vegard Hagen fra byrådsavdeling for service- og organisasjonsutvikling.

Avleveringsnytt

Avleveringene til Byarkivet er så langt i år dominert av overføringen av baneselskapenes eldre arkiver. Mye ordningsarbeid er allerede gjort her, og fullføringen av arbeidet er organisert som et prosjekt, finansiert av AS Oslo Sporveier. Prosjektet ledes av konsulent Torgrim Hegdal og har engasjert to medarbeidere. Vi kommer tilbake med grundig omtale av prosjektet til høsten.

Den eneste kommunale avleveringen ellers kommer fra **Helsevernetaten**. Derfra har vi mottatt drøyt fire meter, vesentlig kopier av utgående brev fra Helserådet og Etat for miljørettet helsevern.

Byarkivet får også stadig inn privatarkiver. Fra **Støttegruppa for byfornyelsesofre** er det avlevert fire kasser med uordnet arkivmateriale, mens det fra **Mannskoret Sela**, som tilhørte Oslo KFUM, er kommet tre hyllemeter arkiv.

Fra Riksarkivet er det overført en mappe med saker vedrørende **Grønlands barneasyl**, som enten er skapt eller oppbevart av tidligere bestyrerinne Hanna Smith Amundsen.

I tillegg til tradisjonelt papirbasert arkivmateriale, har vi også mottatt uttrekk av den elektroniske Noark-journalen fra 1996 til 2000 og tilhørende rapporter fra **Bystyrets sekretariat** for deponering i Byarkivet.

En kristelig bevilgning

Kun en eneste av de sakene Bystyret behandlet vinteren 1902 reiste så prinsipielle spørsmål at voteringen måtte skje ved navneopprop. Det var spørsmålet om bevilgning av fem tusen kroner som bidrag til den internasjonale kongress av kristelige foreninger for unge menn. Saken avfødte selvsagt også en lang og grundig debatt hva det ville si at en aktivitet var "kristelig".

Av Leif Thingsrud

I september 1901 mottok Bystyret et brev fra en komité. Den var satt ned av Kristiania Ynglinge-forening for å ta seg av organiseringen av den internasjonale kongressen for kristelige foreninger for unge menn. Et verdensforbund var blitt dannet i 1855, og kongresser ble holdt rundt om i europeiske byer hvert fjerde år. Nå var det Kristianas tur, og komitéen "... *nærede det haab, at ogsaa her hjemme som i andre lande vilde den fornødne hjælp beredvillig ydes til at tage imod kongressen paa en værdig maade.*" Utgiftene ble anslått til kr 30 000,-. Hovedposten var innkvartering av ca. syv hundre delegater.

Brevet ble sendt over til magistraten, som fikk i oppgave å sette opp en oversikt over hva man de siste ti årene hadde bevilget til forskjellige stevner og kongresser. Borgermester Horn hadde heller ingen problemer med å anbefale søknaden. Kongresskomitéen hadde også søkt Stortinget om bidrag, men bare fått fem av de femten tusen de søkte om, selv om disse foreningene utførte "... *et opofrende kjærlighedsarbeide for ungdommens sædelige opdragelse for at holde den borte fra det, som ødelegger i de skjæbnesvangre aar ...*".

Meningene var delte i Formannskapet, men flertallet gikk inn for å yte bidraget. Ordfører Andersen Aars la vekt på at man hadde tradisjon for en liberal og positiv holdning til at Kristiania ble valgt som kongressby og at "... *det ikke vilde stemme med byens værdighed at trække sig tilbage naar det gjaldt den slags udgifter.*"

Arbeiderpartiets Oscar Nissen var av en helt annen mening. Han refererte til kongressens program og et innlegg i Aftenposten som påpekte at dette tydet på en sosial sammenkomst mer enn en arbeidskongress. Ved siste budsjettbehandling hadde man nullet ut bevilgningene til fester på St.Hanshaugen, og dagen i forveien hadde Formannskapet avslått Sjømannshjemmets søknad om fritak for eiendoms-skatt. Nissen hadde vanskelig for å se noen konsekvent linje her, og han mente også at hadde delegatene råd til å betale billettene hit, hadde de også råd til å betale for oppholdet.

Nissens partikollega Carl Jeppesen gikk enda

lengre og stilte spørsmål om denne bevegelsen "... *hadde et saa stort, indgribende formaal, at den maatte siges at være til gavn for det hele Samfund*". Hans egen konklusjon var negativ. Den norske avdelingen besto av en salig blanding av misjonsforeninger, syforeninger, aftenskoler, kor og musikkorps. Han stilte spørsmål ved hva som lå i betegelsen "kristelig" og han savnet et felles formål. Arbeiderbevegelsen holdt også sine møter og kongresser, fortsatte han, men det hadde aldri falt dem inn om å søke bidrag til dette.

Høires malermester Westvang var adskillig mer positivt innstilt til ynglingerforeningene som positive møtesteder for ungdommen, spesielt for innflyttere i byene. Og et felles formål fantes, hevdet han, "... *et effektivt arbeide for ungdommens bedste baade i dette land og over hele verden, hvor kristendommen havde faaet indgang.*" Og at foreningene var kristelige var ikke til noen forkleinelse for dem. "*Man behøvede blot at se paa de nationer, som havde kastet kristendommen over bord – man skulde nok faa se, hvorledes tilstanden der vilde blive, naar nogle aar var gaaet*".

Debatten videre gikk mest ut på om hvor kristelige ungdommene i de kristelige ungdomsforeningene var og de bakenforliggende motiver til at sosialistene ville stemme imot. Jeppesen presiserte at han ikke ville de kristelige foreningene til livs, og at han så på all deres aktivitet – med unntak av hedningemisjonen – som positiv.

Voteringen ble tatt ved navneopprop, og bevilgningen ble gitt med 58 mot 20 stemmer. Foruten Arbeiderpartiets folk stemte enkelte borgerlige imot, men ingen av dem hadde ordet i debatten.

I det hele var det et ganske annet bystyre som trådte sammen i 1902 enn det som gikk av i 1901. Arbeiderpartiet var kommet inn med en gruppe på hele fjorten representanter, og debattene skulle etter hvert få preg av sammenstøt mellom dem og høirefolkene. Venstres sterkt reduserte gruppe ble temmelig usynlig. Synlig var imidlertid den endringen at det nå også møtte kvinnelige representanter, og i saken om ungdomskonferansen tok en av dem ordet i debatten. Frøken Elise Heyerdahls innlegg var kort og saklig, men kanskje en liten milepel for kvinnes innvalg i kommunepolitikken.

B

Returadresse:
Oslo kommune
Byarkivet
Maridalsveien 3
0178 Oslo

Byarkivet med OL-utstilling

Utstillingen "De 6. olympiske vinterleker i Oslo 1952" åpnet i Oslo Rådhus 14. mars i anledning 50 års-markeringen for vinterlekene. Utstillingen er kommet i stand som et samarbeid mellom Oslo Bymuseum og Byarkivet, og er produsert i Byarkivet. Den bygger i hovedsak på arkivmateriale etter Organisasjonskomiteen for vinterlekene, som er bevart i sin helhet i Byarkivet. Gjenstander er i tillegg lånt fra private samlere.

En intensjon med utstillingen har vært å vise kommunens sterke delaktighet i lekene. Det var kommunens fortjeneste at det ble leker. Kommunen finansierte lekene alene, og organisasjonskomiteen og anleggskomiteens medlemmer besto i hovedsak av kommunale representanter.

Men planleggingen og gjennomføringen av vinterlekene i Oslo i 1952 ble ikke gjennomført uten sverdslag. Mange så på det som et stort sløseri og nærmest umoralsk å bruke store summer på idrettsanlegg og infrastruktur når byen hadde så mange andre sosiale oppgaver å løse etter fem år med krig. Men vinterlekene ville skape varige verdier for byen, ble det hevdet, og lekene fikk etter hvert bred politisk støtte.

Lekene ble en stor suksess. Tidligere hadde lekene blitt arrangert høyt til fjells og vært ganske uoppnåelige for folk flest. I Oslo ble det eksklusive publikum byttet ut med Ola og Kari, og ganske mange Medel-Svenson. Den tidligere olympiske skøytemester Irving Jaffe uttalte til avisen The Standard: *"This is common man's Olympics. Here in Oslo the Winter Games are the concern of every citizen. Here Norway has shown us a new road to follow"*.

Ved siden av Hjallis, Brenden og Eriksen var publikum da også den store vinneren. *"Oslo – das "Munster"-Olympia"* skrev den tyske avisen Welt am Sonntag, og skrøt uhemmet av publikum som *"für seine Objektivität auch eine Goldmedaille verdient hat"* (som for sin objektivitet også hadde fortjent en gullmedalje).

Utstillingen ble tatt ned 25. mars. Det arbeides nå med å finne en permanent plassering for den.

Foto: Kjetil Mortensen

De 6. olympiske vinterleker 1952

Oslo kommune tok seg å arrangere de 6. olympiske vinterleker i 1952, bare ett år etter frigjøringen.

Kommunen sto overfor vilige og kare oppgaver: verkfor boligbygging og opprusting av eksisterende bygnings. Det var knapphet på materialer, penger og arbeidskraft. Det var en medig økende å seke om og å arrangere vinterolympiaden.

Planleggingen av vinterolympiaden ble like gjennomført uten tvilsløst. Skapik og materialer ble tatt med til olympiaden kunne g. et ekstra løft og skape varige verdier for byen.

Den 15. februar 1952 ble verdens idrettslige amatør-sammenheng til åpningsseremonien på et fuktig hekk stadion. Dager som fulgte skulle g. noe på om Oslo starta oppgaver som verkskapet for idretts starta idrettsarrangementer i f.eks.

Plakat fra Byarkivets OL-utstilling